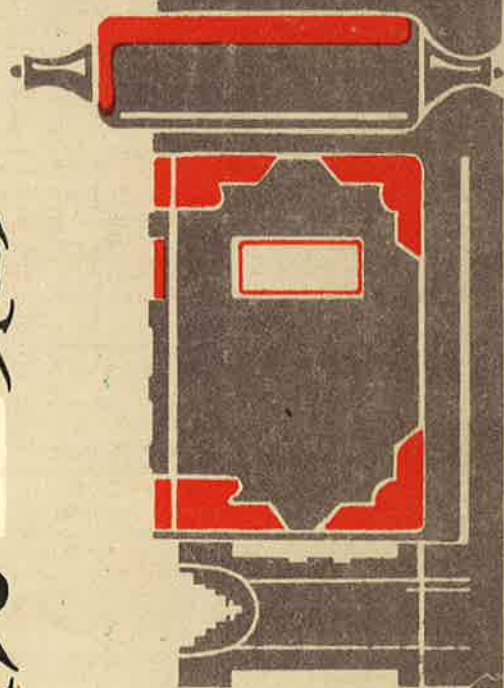

DE
TWEEDE
VIJF
DER
AG
S

1918 1928

DE TWEEDE VIJF

DE TWEEDE VIJF
HERINNERINGS-ALBUM

GEWIJD AAN DE TWEEDE VIJF JAREN VAN HET
BESTAAN DER AMSTERDAMSCHER
GRAFISCHE SCHOOL

UITGEGEVEN OP DEN EERSTEN DAG VAN JULI VAN
HET JAAR NEGENTIEN HONDERD ACHT EN TWINTIG

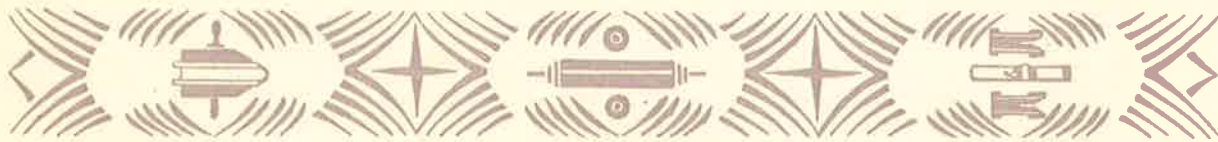
OPDRACHT

HET PERSONEEL EN DE LEERLINGEN DER
AMSTERDAMSCHЕ GRAFISCHE SCHOOL
DRAGEN DIT WERK MET DANKBAARHEID
EN EERBIED OP AAN DEN INSPECTEUR-
GENERAAL VAN HET NIJVERHEIDS-ONDER-
WIJS DEN HEER H. J. DE GROOT, EN HET
BESTUUR VAN DE AMSTERDAMSCHЕ
GRAFISCHE SCHOOL.

INHOUD EN LIJST DER AFBEELDINGEN

	BLADZ
De Tweede Vijf	1
Afscheid	4
Piep en Poep	6
Na tien jaar	7
Een voetbalwedstrijd opgehaald	9
De zegen van vakonderwijs	12
Herinneringen aan een fietstocht naar Utrecht en omstreken	15
Tien vruchtbare jaren	18
Leerling aan de zetmachine	20
Het Tweede Lustrum	21
Als je pas op school bent	23
Waar wel eens aan gedacht mag worden	27
De vorm van de lijnversiering in de laatste acht jaren	29
Overpeinzingen van een bedrijfsleider van den cursus 1922-1925	40
De tweede mijlpaal	43
De jongens in de teekenklasse	46
Leerling aan de offsetpers	52
Lang gewacht en stil gezwegen, nooit gedacht en toch gekregen	53
De fabricage van courantenpapier	55
Van den administrateur	58
Een Tweede Vijf?	62

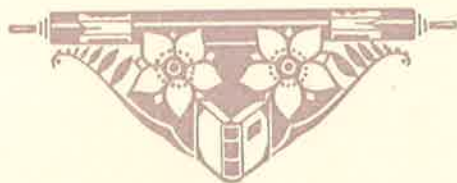

DE TWEEDE VIJF

Als wij bij het naderen van den eersten Juli 1928 een blik achterwaarts slaan, en in gedachten de afgeloopen tien jaren voorbij zien trekken, vervult ons een gevoel van groote dankbaarheid. Het zijn geen gemakkelijke jaren geweest en daardoor juist misschien is ons gevoel van dankbaarheid dieper. ☼ Reeds dadelijk nam onze school een bijzondere plaats in ten opzichte van het Nijverheidsonderwijs. De instelling, dat tot de dagschool der Amsterdamsche Grafische School zouden worden toegelaten leerlingen, die reeds in de praktijk werkzaam zijn, was een nieuwigheid, welke de toets der ervaring zou moeten doorstaan. ☼ De nieuwigheid sloeg in. De leerlingen stroomden toe en de afgeloopen jaren hebben bewezen welke zegenrijke gevolgen deze nieuwe instelling heeft gehad. Niet alleen voor de leerlingen, maar ook, laten wij hopen, voor het bedrijf en niet minder voor de school zelf. Want wat was het geval? Omdat zoowat alle leerlingen der typografie en boekbinderij, die in het bedrijf werkzaam waren, nu in de school kwamen en zich met eigen oogen konden overtuigen hoe intensief aan de school het onderwijs wordt gegeven en welke rijke vruchten men er van kan plukken als men met ijver en leerlust is bezielde. De leerlingen van de werkplaats, die de school bezochten, gingen den hechten band vlechten, welke het bedrijfsleven met de school zou verbinden. ☼ En juist daaraan had een jonge onderwijs-inrichting als de Amsterdamsche Grafische School groote behoefte. Onbekend maakt onbemind en de onbekendheid met de werkwijze van een school als de onze, kon de mogelijkheid doen ontstaan, dat men er een geheel verkeerde meening over zou kunnen gaan vormen. Dat heeft de instelling van den Gedeeltelijken Dagcursus echter voor een goed deel ondervangen. ☼ De populariteit van den

het aantal leerlingen van deze afdeeling de hoogte bereikte, welke ze had in de jaren volgende op die van de oprichting der school, dit kon niet, omdat er in het bedrijf minder leerlingen konden worden opgeleid, doch de andere afdeelingen groeiden intusschen voortdurend. ✂ Tien jaren zijn verlopen en in die tien jaar heeft het personeel der school door daad en door voorbeeld krachtig medegewerkt aan den opbouw van het onderwijs in de grafische vakken en niet alleen voor Amsterdam, doch voor geheel Nederland, want tal van leerlingen uit den arbeidersstand, die woonachtig zijn in gemeenten, waar geen typografische of boekbinderscursus bestaat, profiteeren door middel van schriftelijke lessen van het onderwijs der Amsterdamsche Grafische School. En tal van patroonszoons uit verschillende oorden van Nederland hebben een deugdelijken grondslag voor hun toekomstige bestemming ontvangen aan de A. G. S. Wij hopen en verwachten, dat het aan het personeel der school gegeven moge zijn, op denzelfden weg, met dezelfde toewijdende liefde voor zijn taak beziel, voort te gaan. ✂ Tien jaren zijn we verder verwijderd van het jaar der stichting. De leerlingen, die de school hebben verlaten, zijn hier en daar verspreid. De „jochies van toen” zijn al in het bedrijf gegroeid en hebben er, al naar hun aanleg en voortvarendheid, een plaats gevonden. ✂ Maar toch, tusschen toen en nu ligt gelukkig een groot verschil. De jochies groeiden voorspoedig, maar ook de school groeide voortdurend. Ze groeide zoo snel, dat de ruimte, welke beschikbaar was, geen gelijken tred hield met dien groei. Dat is een ernstige schaduwzijde, doch de gedachte aan het spreekwoord „achter de wolken schijnt toch de zon”, geeft ons de hoop, dat die donkere schaduw eens zal plaats maken voor een blijden zonneglans.

L. RONNER

AFSCHEID.

*Den jongens toegewijd, die na volbracht
eind-examen de school verlaten.*

O, Letterkast, mijn letterkast,
Waar handen grijpen op den tast
En Koster's kin'dren rijen.
Waar 'k statistiek en dichtertaal,
Visitekaart, memoriaal,
In zethaak leerde vlijen.

O, Linotype, een lichte druk
Op gladde toetsen en een kruk
Voert lood door d'ingewanden,
Waar onder grafische muziek
Van 't wondervolle mechaniek,
De schoonste letters randen.

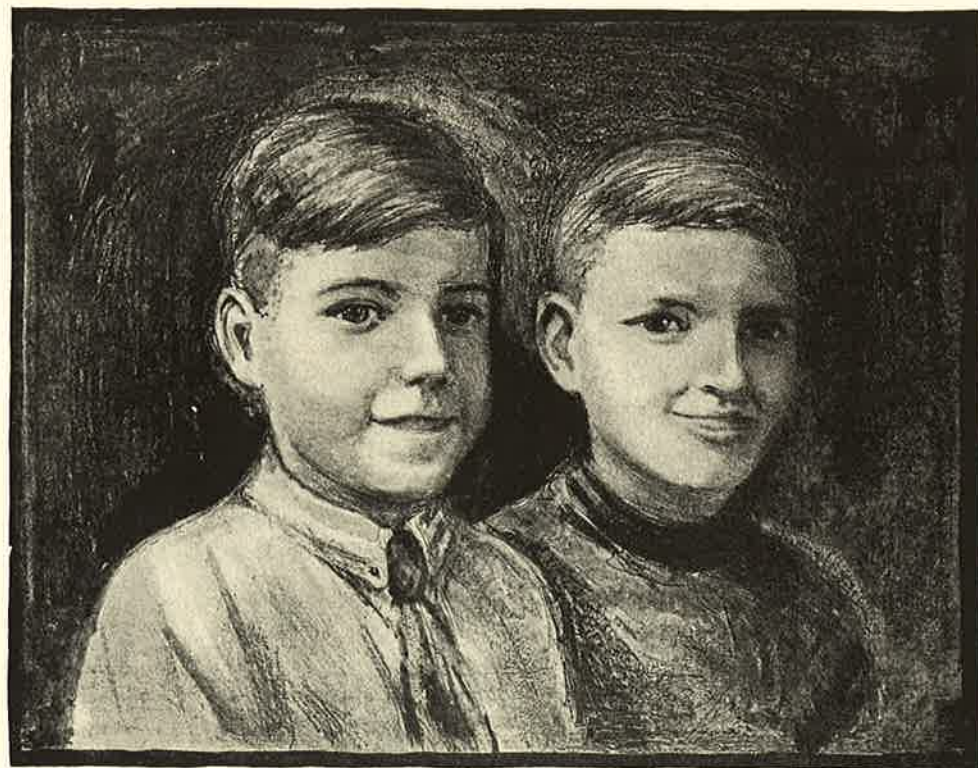
O, Sneldrukpers, 't papier verlaat
Het kunstig inlegapparaat;
En wat de menschen dachten,
Dat blijft op vellen, zonder tal,
In sierlijk Hollandsch Mediaeval
Bewaard voor veel geslachten.

O, A. G. S., gij openbaart
Nog tal van wond'ren, schatten waard
Voor wie in 't laat're leven
Als graficus zijn kansje waagt;
Goed toegerust, vrijmoedig vraagt
Hem waardig plaats te geven.

O, A. G. S., als 'k u verlaat,
Bestaansstrijd voor mij openstaat,
Dan kan ik eerst beseffen
Den zegen van uw onderwijs,
Dat jongens op hun levensreis
Het pad maakt glad en effen.

R. W. C.

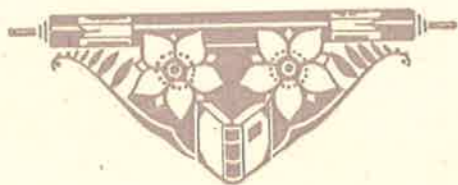
PIEP EN POEP
DE EERSTE LITHOGRAAF-LEERLINGEN DER DAGSCHOOL

NA TIEN JAREN

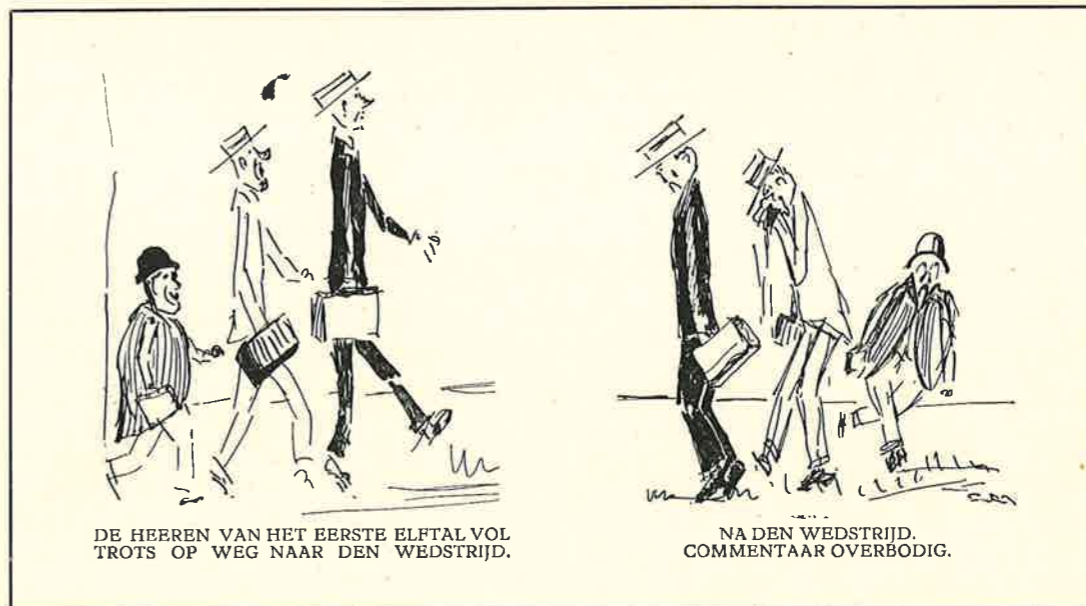
Sedert de „Amsterdamsche Grafische School” in Juli 1918 haar deuren opende, zijn tien jaren verlopen. ✂ Dit is slechts een kort tijdsbestek, te kort om uit te weiden over de geschiedenis der school, waarvan trouwens in *De Eerste Vijf*, reeds door bevoegder pennen dan de onze, het belangrijkste is gezegd. ✂ Evenwel, de geschiedenis is — zooals Cicero eens heeft geschreven — de getuige der tijden, het licht der waarheid en de levende herinnering. En het is door dit laatste en dan in den werkelijken zin des woords, dat we ons gedrongen voelen, deze kleine bijdrage voor *De Tweede Vijf* te schrijven. ✂ Ofschoon tien jaren slechts een korte periode kan genoemd worden, zijn er toch reeds „geslachten” van leerlingen gekomen en gegaan. De practijk van het leven heeft hen, die reeds gingen, niet alleen naar alle hoeken van het vaderland gevoerd, maar zelfs ver over de landsgrenzen bevinden zich thans A.G.S.’ers. ✂ Zoo niet van allen, dan toch van zeer velen hunner ontvangen we, hoe ver ze ook van de stad aan Amstel en aan Y verwijderd zijn, de ondubbelzinnige bewijzen, dat ze de school niet vergeten zijn en in hun practijk nog dikwijls het genoten onderwijs dankbaar gedenken. Wanneer ze zoo bij tijd en wijlen nog eens weer de A.G.S. komen opzoeken, zijn ze van veertien- of vijftien-jarigen, opgegroeid tot jongemannen van vijf en twintig of daaromtrent. Dan moet men zich bij zulk een bezoek even oriënteren en gaat men onwillekeurig in gedachten terug naar de dagen, dat het hoogste bankje opgezocht moest worden, omdat hij, die er nu een is, waar men tegen op moet kijken, toen zonder zulk een verhevenheid, niet behoorlijk bij de kast kon komen. Dat zijn in den werkelijken zin des woords: levende bewijzen. ✂ Maar niet alleen de leerlingen van den dagcursus, ook die van den

gedeeltelijken dagcursus, geven gelijke bewijzen. Die op veertien-jarigen leeftijd in de banken moeite hadden, met hun voeten den vloer te raken, die bij het voor-over buigen, om te lezen of te schrijven, elk oogenblik de kans beliepen, tusschen bank en tafel te glijden, ziet men thans als leerlingen van een der avond-cursussen — in dezelfde banken — hun beenen dubbelvouwen en hun bovenlichaam recht houden, om hun voorman niet tot last te zijn. ☒ Al is dan tien jaar een kort tijdsbestek, bij deze „levende herinneringen” erkennen we, dat er veel verandering in plaats vindt. ☒ De leerlingen gaan ..., er komen weer nieuwe. Met de laatsten gaan we thans de derde vijf tegemoet, ofschoon ook zij met wien we deze „spurt” beginnen, alweer de school verlaten zullen hebben, als we het derde lustrum herdenken. We zijn er echter zeker van, dat ook zij dan nog de A.G.S. dankbaar zullen gedenken. Ze zouden anders al een heel sterk contrast vormen met hen, die in de jaren daarvoor, de school verlieten. In die hoop en verwachting gaan we de derde vijf tegemoet. Oudere en jongere leerlingen, zij die in het land bleven of thans verre zijn, aan u allen een vriendelijken groet, met onzen hartelijken dank voor de aangename berichten, die we van velen uwer in den loop der jaren deelachtig werden en ... nog hopen te ontvangen. Onze beste wenschen vergezellen u. Tot weerziens in *De Derde Vijf*. C. H.

A EEN VOETBALWEDSTRIJD OPGEHAALD

Is ik beweer, dat de Paaschvacantie de heerlijkste vakantie van het jaar is voor die jongelui, die iets voelen voor de voetbalsport, dan geloof ik niet mis te tasten. En hoeveel zijn er dat niet? Toch zeker het grootste gedeelte. ☒ Zij, die hieraan nog twifelen, hadden zich in de Paaschvacantie kunnen overtuigen, wanneer zij zich ook eens de moeite hadden getroost om een kijkje te gaan

DE HEEREN VAN HET EERSTE ELFTAL VOL TROTS OP WEG NAAR DEN WEDSTRIJD.

NA DEN WEDSTRIJD. COMMENTAAR OVERBODIG.

nemen bij de school-voetbalwedstrijden aan de Kruislaan. ☒ Het was een lust en een genot om te zien, hoe de spelers, de één van voetbalschoenen voorzien, de ander niet, maar allen strijdvaardig en vol vuur, optrokken naar het groene veld, om daar voor den naam van hun school te strijden en te trachten hun school te doen koning kraaien. ☒ En dan nog de duizenden supporters, die

mede opgetrokken waren naar het groene veld om daar hun medescholieren, de spelers, aan te moedigen, opdat zij toch maar hun uiterste best zouden doen en vooral om ze te huldigen, als ze als overwinnaars uit het strijdperk zouden komen. ☒ Onder al deze scholen, die in de Paaschvacantie op het groene veld om de eer hebben gestreden, was er één school, waarvoor ik de meeste sympathie gevoelde en wel de A. G. S. Zij toch had zich doen inschrijven door twee elftallen. ☒ Wat nu den wedstrijd van 't eerste elftal A. G. S. versus Marconischool betreft, kon ik niet anders zeggen, dan dat zij hun uiterste best hebben gedaan, vooral na de rust. Maar door een beetje pech, n.l. een in eigen doel trappen en de eigenaardige

manier van optreden van den scheidsrechter hebben zij den wedstrijd op het kantje af met 3-4 verloren. ☒ Zoo was ik dan dien dag, het was n.l. Vrijdag, eenigszins teleurgesteld huiswaarts gekeerd. Ik zeg, eenigszins, want geheel was ik dat nog niet, omdat er nog een tweede elftal bestond, waarvan ik veel goeds verwachtte. ☒ Zoo ging ik dan den volgenden dag weer met frisschen moed naar het voetbalveld om daar thans het tweede elftal te zien spelen, dat de taak had om de nederlaag, den vorigen dag ons toegebracht, te wreken. ☒ Het spel was bij mijn aankomst nog maar enkele minuten aan den gang, zoodat ik wel kan zeggen, dat ik den wedstrijd van het begin tot het einde

DIKKE TAS ALS DE WANDELENDE OF ROLLENDE GARDEROBE

heb bijgewoond. Ik verklaar ronduit, dat Mandersloot, als aanvoerder, met zijn medespelers Cohen, Van Galen, Wurms, Mollee, Sikkema, Pijlman, Verbeek, Akkerman, H. Muller en A. Muller schitterend hebben gespeeld. Zij vormden één geheel, dus te zamen één ster. De 9-0 overwinning op de Staringschool I is hiervan wel het bewijs.

☒ Wie de doelpunten maakten wil ik niet afzonderlijk noemen, daar ze allen het hunne er toe hebben bijgedragen. ☒ Ook breng ik hiermede mijn hulde aan de supporters, die opgetrokken waren om de spelers aan te moedigen. En vooral dikke Tas verdiende een woordje van waardeering. De spelers hadden hem in beslag genomen, om op hun jassen te letten, welke hij dan ook de een over de ander had

aangetrokken, zoodat je haast niet meer kon spreken van den loopenden, maar eerder van den rollenden Tas. ☒ Wat nu betreft de wedstrijden A. G. S. II — Roggeveenschool I 3-0 en A. G. S. II — Derde Ambachtsschool III 3-4, daarover wil ik niet uitweiden, omdat ik door omstandigheden niet in de gelegenheid was, die bij te wonen. ☒ Hoewel nog niet gekomen, waar wij zoo gaarne zouden geweest zijn, moet ik toch zeggen, dat wij meer resultaat hadden bereikt dan het vorige jaar, dus voorwaar een mooi succes. ☒ En nu jongens laten we trachten datgene zien te veroveren, waar we toen naast hebben gegrepen.

H. P.

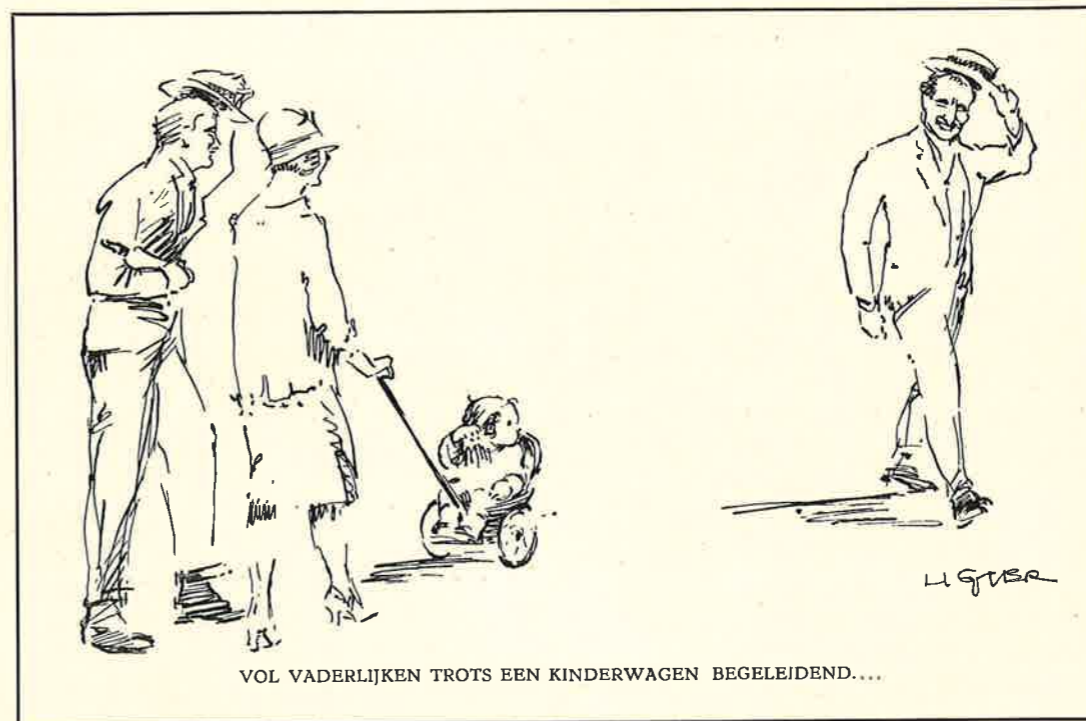
HET KOPWERK VAN DE MULLER'S

DE ZEGEN VAN VAK-ONDERWIJS

„an ik weer op u rekenen voor een bijdrage in onze feestuitgave?” „Feestuitgave?”
„Jal in 1928 bestaat de school tien jaar en dat kunnen wij niet onopgemerkt laten voorbij gaan.” „Nee, maar, is dat alweer tien jaar! 't Is haast niet te gelooven en toch, als je zoo eens om je heen ziet, en je ontmoet ze eens, die jongens uit de eerste jaren, wanneer dan de een je zijn vrouw voorstelt en de ander, vol vaderlijken trots een kinderwagen begeleidend, je groetend op straat voorbij gaat, ja, dan is het toch alweer een heelen tijd geleden, dat je ze zag komen in hun korten broek met kniekousen! „Of wij wat bereikt hebben in die tien jaren? „De tijd zal het moeten leeren, of zij, die het vakonderwijs hebben genoten, beter mee kunnen komen en gemakkelijker het hoofd kunnen bieden aan de moeilijkheden, welke de steeds, en vooral in onze vakken, snel voortschrijdende techniek mede brengt. „Dit staat echter als een paal boven water: het wordt den jongens heel wat gemakkelijker gemaakt zich te bekwamen dan dit vroeger het geval was. „Hoe kon je vroeger als leerjongen(?) niet verlangend uitzien, om ook eens wat te mogen doen, en hoevelen zijn daarin niet teleurgesteld en toch het waren niet altijd de domste. Ze kregen eenvoudig geen gelegenheid, om eens te laten zien, of er wat in hen stak en ze waren dan later, zeer dikwijls zonder dat zij daaraan iets konden doen, de dupe van de slechte leerling-opleiding. „Hoe geheel anders is dit vooral in Amsterdam geworden met de oprichting van onze school! Als je daar zoo'n jongen van 13 of 14 jaar bezig ziet, die wordt in de gelegenheid gesteld wat te presteeren, en veelal met zeer goed gevolg, zoodat men hem na een paar jaar werk kan opdragen, zij het dan onder toezicht, hetwelk menig volwassene nog nooit heeft mogen probeeren.

Daarin zit dan ook het groote nut van de schoolopleiding. Men is in de gelegenheid de jongens het vak in al zijn geledingen te laten meemaken. De school kweekt geen specialiteiten, daar is later nog tijd genoeg voor als de jongens in het bedrijf zijn opgenomen. Alle soorten werk kan men ze op de school laten

VOL VADERLIJKE TROTS EEN KINDERWAGEN BEGELEIDEND....

uitvoeren, waardoor zij de moeilijkheden leeren kennen en opheffen, welke elk soort werk met zich brengt. „O, neen het zijn geen bollenboffen en ze zijn nog lang niet waar ze wezen moeten, wanneer ze de school verlaten. Dat weten ze zelf het beste. Ze moeten nog veel ervaring opdoen. Als het bedrijf, waarin ze worden opgenomen, er dan óók maar rekening mede houdt, dat het nog jongens zijn die wij afleveren. Kinderen van 16 à 17 jaar, die in het bedrijf de routine moeten

opdoen, welke wij ze op school niet kunnen geven. Jongens, die den steun van ouderen nog lang niet kunnen missen. ☒ Gelukkig hebben wij de volle medewerking van de Leerlingen-commissie in het Lithografisch bedrijf. ☒ Dezen heeren komt een woord van dank toe voor de loyale samenwerking, waartoe zij bereid waren. Zij steunden ons werk door de leerlingen, welke in het bedrijf werkzaam zijn, te verplichten den avondcursus te bezoeken. Is er nu en dan een, die te veel verzuimt, zij zijn dadelijk bereid, den nalatige tot de orde te roepen. Gelukkig behoeft dit slechts zelden te geschieden en het blijken dan altijd de minst goede te zijn, die meenen het avondonderwijs te kunnen missen. Maar ook bij het dagonderwijs hebben wij de medewerking van genoemde commissie. Geregeld zorgt zij voor een paar afgevaardigden, die de examens helpen afnemen en zijn de jongens geslaagd, dan is het weër de Leerlingen-commissie, welke hen in het bedrijf brengt. ☒ Dit laatste vooral is voor ons van zeer groote waarde. Niets toch werkt zoo verlamdend op de jongens als het feit, dat zij met hun diploma in den zak, waar ze toch heusch hard voor hebben moeten werken langs de straat moeten loopen, en dus niet in staat zijn de verkregen kundigheden aan den man te brengen. ☒ Ook wat den groei van onze afdeling betreft kunnen wij zeker tevreden zijn. Begonnen wij in 1918 met drie handpersen, thans na tien jaren is het nog een heele toer met onze acht persen de zaak geregeld te laten functioneeren. Gestadig gaan wij vooruit en waar het spreekwoord zegt: „Gestadige groei is de beste”, hebben wij dus op dit punt alle reden tot tevredenheid. ☒ Veel zouden wij echter al niet meer kunnen uitbreiden of wij zouden genoodzaakt zijn een paar persen op de Weteringschans te plaatsen. ☒ Maar geen nood! ☒ Wij hebben onlangs den Minister van Onderwijs op bezoek gehad. Wie weet loopt Z. Exc. niet reeds met de plannen in zijn zak voor een nieuwe school. Dat wordt dan nog een verrassing, ons bereid bij de herdenking van het 10-jarig bestaan.

C. HAFKAMP

K HERINNERINGEN AAN EEN FIETSTOCHT NAAR UTRECHT EN OMSTREKEN

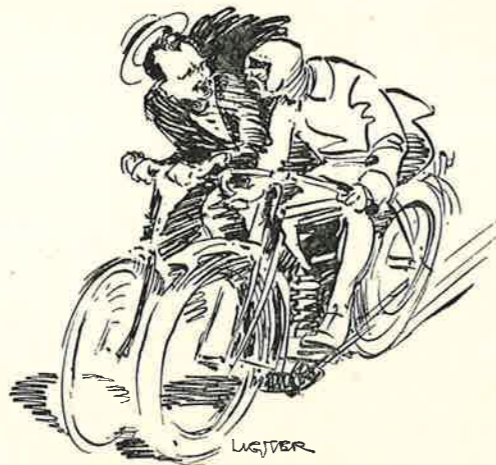
kwart over zeven des morgens, stond ik — zoowat vijf jaar geleden — op de Weteringschans voor onze school met zes vlaggetjes, aan weerskanten bedrukt met de initialen onzer school: A. G. S. ☒ De heer Peute, onze leider, en de leerlingen De Groot, Luring en Mandersloot waren er reeds. Na mij verschenen nog Boendermaker en Polak. ☒ Toen de vlaggetjes op de sturen zaten, stapten we op en peddelden de Weteringschans af naar het Westeinde, waar De Groot zijn vlaggetje al verloor. ☒ Langs Hemonystraat, Ceintuurbaan, Weesperzijde enz. fietsten wij naar Diemerbrug. ☒ Een vliegje in het oog van den heer Peute veroorzaakte ons eerste oponthoud. Dit was spoedig verholpen en toen we ongeveer 20 K.M. getrapt hadden, rolde Polak voor de variatie over een boek, dat een voorbijrijdende fietser verloor. Hij was spoedig weer overeind en toen zetten we den tocht voort, tot we in een dorpje moesten wachten voor een open brug. Toen de brug gesloten was, wou Mandersloot met fiets en al een bad nemen, maar de leuning, die hij nog juist bijtijds kon grijpen hield hem er van terug. ☒ Zonder eenig oponthoud verder, kwamen we nu in de buurt van Utrecht. Polak werd bijzonder in de gaten gehouden, omdat die nog wat onzeker reed, De heer Peute, gul en hartelijk als altijd, loofde een draai om de ooren uit als prijs voor hem, die den Dom het eerst zag. Geen der jongens trachtte dezen prijs

te winnen. ☼ In de verte ontdekten we een Utrechtschen tramwagen, wat ons een „hoera” ontlokte. Voor we evenwel de stad binnenreden, brachten we eerst een bezoek aan den tuin „Van Kol” met een vijver, waarin veel visch zat. Die konden ook schrokken, groote brokken, — zoowaar als ik leef, boterhammen, 10 c.M. dik, verslonden ze of het niets was. Een mensch kan toch wat beleven als hij op reis is. ☼ De Groot wou een kiekje nemen in dezen tuin, maar een wachter kwam zeggen, dat het verboden was. Toen bestegen we onze fietsen maar weer, waarbij Leuring zoo droogweg zei: „We mogen wel eerst vragen of we in Utrecht mogen fietsen”. Hartelijk lachend, trapten we verder en bereikten we de stad. Op 't punt, waar de trams elkaar kruisen

... DE LEUNING, DIE HIJ NOG JUIST BIJTIJDS KON GRIJPEN ...

... NADAT DE HEER PEUTE ONDERWEG „EEN PAAR WOORDEN HAD GEHAD”.

pleisterden wij in een der salons op den hoek van den Amsterdamschen straatweg een poosje, om iets te gebruiken. Daarna hebben we de Utrechtsche Vakschool bezichtigd, d. w. z. van buiten; vervolgens den Dom bezocht. ☼ Jammer, dat wij er wegens verbouwing niet op mochten. De mooie lanen en wegen naar Zeist deden ons deze teleurstelling al spoedig vergeten. Wat een pracht! De Koelaan was wel de mooiste: in 't begin aan weerszijden één rij, in het midden twee rijen en ten slotte drie rijen boomen aan beiden kanten. In een dier boomen stonden de namen van onzen leider en diens vrouw uit de Hollandsche Mediaeval corps 48. ☼ Natuurlijk moesten we onder dezen boom rusten. De heer Peute was bijzonder stil, en uit verveling sneden De Groot en Mandersloot hun namen ook in dien boom. Die van hun vrouwen volgen wellicht later. Toen braken we weer op en hadden spoedig den Zeisterstraatweg en daarna De Bilt bereikt, waar we een poosje dachten te zwemmen. Helaas, het meertje was droog, zoodat we onverrichter zake moesten terugkeeren. Nadat we een slokje water bij een baanwachter hadden gedronken, zetten we in kalm tempo koers naar de Loosdrechtsche plassen, om dan daar te zwemmen. Onderweg nam De Groot een kiekje van het heele troepje. ☼ Eindelijk bereikten wij de Loosdrechtsche plassen, nadat de heer Peute onderweg „een paar woorden had gehad” met een motorrijder. De schuld trof natuurlijk den motorrijder. ☼ Leuring, Mandersloot en De Groot gingen zwemmen. De andere jongens aten hun boterhammen en mijnheer Peute dronk de veldflesch van De Groot leeg. ☼ Toen werd de terugtocht aanvaard. Langzaam aan, want we waren moe en hadden veel last van warmte en dorst. In elk dorp dronken wij water, maar na vijf minuten waren de lippen weer droog. ☼ Bij de Vinkenbrug stapten we af, om de rekening te vereffenen. De Groot kreeg van ieder tien cent voor betaalde tol. Mijnheer Peute had de consumptie in Utrecht betaald, maar wilde geen geld aannemen. Het was de vergoeding voor den inhoud van De Groot z'n veldflesch. ☼ Verder ging het weer, en spoedig waren we nu in Amsterdam. Het was een gezellige dag geweest en ook hier hebben de thuisblijvers weer ongelijk gehad.

A. MULLER

TIEN VRUCHTBARE JAREN

Dat was iets geheel nieuws, toen, tien jaren nu geleden, de school werd geopend en deze ook gelegenheid zou verschaffen aan jongens, reeds op drukkerijen werkzaam, meer kennis voor hun vak op te doen. ✂ Wij, directeur en leeraren, konden dus niet voortbouwen op de fundamenteen, door anderen gelegd, of ons voordeel doen met reeds door anderen opgedane ondervinding. Wij moesten, hoewel met een goed opgezet plan, den juisten weg nog kiezen. De grootste moeilijkheid leek ons wel den leeftijd van de leerlingen. Waar men immers op een vakschool meestal begint met jongens van 13 à 14 jaar, hadden we hier ook direct te maken met 17-, 18- en 19-jarigen. ✂ Wij vingen echter aan met een flinke dosis goeden moed, een energie om van te rillen en de beste voornemens om toch vooral paedagoog te zijn. Oogenschijnlijk ging het van het begin af van een leien dakje, doch voor ons zelf wisten we, dat er nog wel wat aan haperde. De jongens moesten aan ons en wij aan hen wennen. Enkelen hunner, die den gang naar de school als een uitstapje beschouwden en daar aangekomen, dachten uit te kunnen rusten van verdriet en nooden, moesten wij overtuigen, dat dit laatste niet in de bedoeling lag. Weer anderen moesten we eerst doordringen met het denkbeeld, dat ook een typograaf door studie kan vooruitkomen. Het grootste gedeelte wisten we echter dra voor ons te winnen en dat nam gretig de gelegenheid waar, om in de weinige uren, dat het op school mocht doorbrengen, te leeren wat er te leeren viel. Wat ons echter teleurstelde, waren de vele verzuimen. De een mocht om deze reden niet naar school en de ander kon om die reden niet gemist worden. Daardoor bracht het onderwijs voor velen geen aaneen geschakelde keten van kennis,

doch veelal slechts brokstukken, welke natuurlijk niet de juiste inzichten gaven. Ook viel nog op te merken, dat de school niet altijd de volle sympathie van de volwassen vaklieden had. De opgegeven redenen hiervoor werden in den loop der jaren echter voor het meerendeel ontzenuwd, daar zij meestal op een misverstand berustten. Waar zij nog bleven bestaan, hopen we ze echter in de jaren, welke komen zullen, nog te doen verdwijnen. ✂ Veel moesten we dus ondervinden en overwinnen en thans, na 10 jaren te hebben gewerkt, om een ideaal te bereiken, zijn we wel vrij ver gekomen, doch nog niet waar wij moeten zijn. Men moet algemeen worden doordrongen met de gedachte, dat de gedeeltelijke dagschool geen gevaar, doch een zegen is voor die jongens, welke anders verstoken waren van goed vakonderwijs. Daarvoor is het echter noodig, dat zij allen in de gelegenheid worden gesteld de school regelmatig te bezoeken, teneinde de volle rijpe vruchten van het onderwijs te plukken. Eerst dan ook zullen de leeraren, die het onderwijs aan de gedeeltelijke dagcursisten geven, eer kunnen inleggen met hun leerlingen en althans voor zich zelf de genoegdoening verkrijgen, dat zij niet te vergeefs al hun krachten hebben gegeven. Eerst dan zal de school zijn een steun en stuwkracht voor alle jongens en een groote schrede op den weg naar verheffing van ons mooie vak, de typografie.

J. KRULL

D

HET TWEEDE LUSTRUM

eze twee Lustra heeft de schrijver van dit stukje niet geheel op de school doorgebracht, maar wel ongeveer acht jaar ervan. In de dagelijksche sleur let men er niet zoo op, maar als men wordt uitgenoodigd een kleine bijdrage te leveren voor de tweede feestuitgave der A. G. S., waarin de wederwaardigheden van de school en het schoolleven worden gememoreerd, dan schrikt men toch wel even, als men, al knabbelend aan de punt van den penhouder, tot het besef komt, dat men alweer acht lange jaren vier of zesmaal per dag hetzelfde weggetje naar de school heeft afgepeddeld. Toch is er gedurende de tweede vijf wel iets veranderd. ✻ Het optimisme, dat in de feestuitgave der school bij de Eerste Vijf tot uiting kwam, is niet geheel ongegrond gebleken. Wij spraken toen de hoop uit, dat de machinezetterij nog eens wat moderner uitgerust zou worden, en die hoop is in vervulling gegaan, want voor een oude Engelsche Linotype en een Duitsche „Ideal” kwamen in de plaats de allermooiste Linotype model 26 en de Intertype „Mixer”. Dat had echter ten gevolge, dat de overblijvende ruimte nog minder werd en de warmte grooter. Aldus werd de machinezetterij van de A. G. S., hoewel klein, een der modernst uitgeruste van het land. Heel wat schoolwerk wordt dan ook op de machinezetterij gereed gemaakt, vooral als er wat haast bij is, b. v. als er een schoolcourant gemaakt moet worden of een schoolverslag. Ook de vakboekjes, die door de school worden uitgegeven, zijn voor het grootste deel product der zetmachines. Wat de leerlingen betreft, die met een diploma de school verlieten, hebben we ervaren, dat deze vrijwel allen een plaats in het bedrijf hebben veroverd en zich hetzij als machinezetter of als reserve-zetter hebben kunnen handhaven.

hoewel hen in den beginne over het algemeen wel moeilijkheden in den weg werden gelegd. Het schijnt, dat er hier en daar nog wel eenigen tegenzin bestaat ten opzichte van leerlingen van vakscholen. Maar toch zijn er ook wel lichtpunten, want kort geleden hoorden wij van iemand, dat op de zaak, waar hij werkte, een ex-leerling in dienst kwam, waarover men uitermate tevreden was, hoewel er in den beginne wel eenige vooringenomenheid bestond. Langzaam-aan zal ook deze goede meening wel doorwerken. Alzoo gaan we de derde Vijf tegemoet, in de hoop, met het vieren van het derde Lustrum in een ruime, nieuwe school onzen arbeid te kunnen verrichten.

J. F.

ALS JE PAS OP SCHOOL BENT

Als mij gevraagd wordt een bijdrage voor de „Tweede Vijf” van de Amsterdamsche Grafische School te leveren, rijst allereerst de vraag, waarover ik, die deze inrichting eenige maanden geleden verlaten heb, moet schrijven. Alle herinneringen aan mijn vakschooltijd, — over het algemeen van zeer prettigen aard, — weer te geven zou ondoenlijk zijn. Er valt zooveel voor, dat de volle belangstelling van je heeft als je, zoo kersversch van de Burgerschool, op een inrichting komt als de A. G. S. Het verschil is dan ook zeer groot tusschen het leven op de H. B. S. en dat op een vakschool. Daarom zal ik mij bepalen tot het vermelden van die herinneringen, die ik heb aan diverse vakuitdrukkingen, welke me in den beginne zeer hebben aangegrepen. ☒ De eerste week van mijn A.G.S.-loopbaan bracht ik op de zetterij door en alras begon ik kennis te maken met uitdrukkingen als: den kop vetter maken, den baard afschaven, den kop op een zinken galei schuiven, e.d. ☒ Het zal u zeker niet verwonderen, dat deze typografische beeldspraak mij eenigszins vreemd in de ooren klonk. ☒ Mijn verblijf op de zetterij verplichtte me tevens afstand te doen van diverse oude gewoonten. Wat eerlang luisterde naar den naam van „a accent cirkon dakkie”, moest nu met alle geweld „a cûte” heeten; wat we vroeger een „komma in de lucht” noemden werd thans herdoopt in „apostrophe”. ☒ Op een morgen van een der dagen, dat ik me aan het bekwamen was in de edele zetkunst, verscheen er plotseling een nieuwe medeleerling naast me. Op mijn vraag wat hij op zijn hart had, kreeg ik niets meer of minder tot antwoord dan dat hij „De Hel” kwam uitzoeken. ☒ Ik wenschte hem natuurlijk veel succes met deze gewaagde onderneming. ☒ Nu ik het zoo over de zetterij heb, schiet me ineens weer te

binnen het poëtische gevoel, dat ik had, toen ik mijn eerste gedicht te zetten kreeg. Het luidde als volgt:

IJDELHEID

Wie altoos in den spiegel ziet,
En zich met schoonheid vleit,
Die kent de ware schoonheid niet,
Maar jaagt naar ijdelheid.

Is het wonder, dat ik me bij het zetten van deze strophen meer dichter dan typograaf gevoelde? „Een vierkantje inspringen” bracht me echter weer tot de harde werkelijkheid terug. ✂ De eerste week op de zetterij verliep vrij spoedig en ik had de ervaring, dat mijn lichaam slecht te spreken was over het voortdurend staan achter den „zaadbak” (zoo heb ik eens de zetkast hooren betitelen). Mijn klachten hierover werden echter meestal finaal genegeerd met de troostrijke woorden: „je moet door den zuren appel heenbijten om vruchten te kunnen plukken van je werken”. Ik gaf dan doorgaans in den zelfden agrarischen stijl ten antwoord: „Maar ik zit maar zoolang met de gebakken peren”. ✂ Maandags na mijn verblijf „boven” deed ik mijn „joyeuse entrée” op de drukkerij. Bij mijn binnenkomst viel mijn oog allereerst op een verband-trommel, die me van boven een kast vriendelijk toegrijnsde. ✂ Daar ik er nu in het geheel niets voor gevoelde met den inhoud van genoemde trommel kennis te maken, stopte ik mijn handen zoo diep mogelijk in mijn werkbreek, om maar niet de kans te loopen het een of ander aan te raken. Dit scheen wel een lumineus idée, want aan den muur prijkte een groot bord: „Verboden voor onbevoegden de machines aan te raken”. Nu, het zou mij benieuwen hoelang die onbevoegdheid mijnerzijds zou duren. Dat viel echter nog al mee. Ik moest direct een machine bedienen. Op dat oogenblik had ik mij tot levensdoel gesteld de „National” (u weet wel zoo een degelpers, die vooral niet op een tochtig plekje mag staan, anders is de kans voor omwaaien zeer groot) aan den gang te krijgen. Nu heb ik niet bepaald mijn figuur mee voor genoemde pers. Ik ben namelijk vrij lang van lijf en leden, dies verformfaaide ik mijn beenen op een dergelijke wijze, dat een slangenmensch me zeker benijd zou hebben, maar de machine liep. ✂ Al spoedig kreeg ik overplaatsing naar een snelpers.

Mijn taak was nu een vel van de „Kerst-Uitgaaf” tusschen te leggen. De pers liep bezadigd en zodoende was de luchtverplaatsing achter de machine, ten gevolge van het uitvoeren der vellen, niet hinderlijk. Maar het ongeluk wilde dat er een bezoek kwam om het inleg-apparaat te bezichtigen. De machine moest nu op volle kracht loopen en ik beloof u, het stormde achter de pers. Zonder de minste overdrijving, ik moest me zoo nu en dan aan het frame vastklampen, om niet van de sokken te waaien. Gelukkig verdween de bezoeker spoedig en ging dientengevolge ook de wind liggen. ✂ Eensklaps verschijnt er iemand in de deuropening. De klasse-leeraar informeert naar het doel van 's mans komst en het antwoord was, dat hij een paar nieuwe schoenen in de frictie-trommel van die en die pers kwam zetten. Nu mag iemand, die „in het vak” is misschien begrijpen, wat er ging gebeuren, ik begreep er toen geen jota van. ✂ Mijn werk achter de snelpers was ten einde en ik kreeg een vel „boekbinden” toe te stellen. Voor eventueele correctie moest ik echter eerst een vel doorlezen en ik las: „Men vlast de touwtjes en plakt ze op de ooren, waarna men den rug met dunne lijn insmeert”, en op de volgende pagina: „men legt den rug op de tafel, waarna men met een hamer zoolang klopt, totdat er een schuine kant aan den rug is gekomen”, en meer van dien, op dat oogenblik voor mij barbarentaal. ✂ Nauwelijks echter van dezen schrik bekomen of daar klinkt het: „Maar jongen zie je dan niet, dat je heelen kop is volgelopen, neem een naald en peuter het vuil er uit”. ✂ Laat ik u onthouden, wat er op dat oogenblik in me omging. ✂ Alle ellende was echter nog niet geleden. De volgende „schok” werd me op de steendrukkerij toegebracht. ✂ Toen ik op deze afdeeling kwam, zag ik verscheidene jongelui met molentjes loopen. Verder viel het me op, dat wanneer iemand een steen had nat gemaakt, er direct zoo een „molentjesgast” op af kwam, om de zaak weer droog te waaien. Was hij daarmee echter gereed, dan was een ander er als de kippen bij om den steen weer dik in het vocht te zetten. ✂ Nu was de maat toch vol en ik rende de school uit om me te vergewissen of ik wel degelijk in de Amsterdamsche Grafische School was en niet in zoo'n ander soort inrichting. ✂ Zorgt de A.G.S. dus in alle opzichten voor een practische opleiding, ook de theoretische wordt niet vergeten. Vele aspirant-typo's moeten eerst ook nog wegwijz gemaakt worden in den doolhof genaamd

Nederlandsche Taal", vaak tot wanhoop der leeraren. Een dezer leeraren slaakte eens de verzuchting tegen een medeleerling: „nooit zal je schitteren aan het firmament der snelzetkunst, noch zal je naam met gulden letteren prijken in het boek der Typografie", en practisch als de leeraar steeds was stelde hij de vraag: „Hoe schrijf je NOCH"? ✂ „Met een G", luidde het antwoord. ✂ „Maar jongen, het is toch met CH"! ✂ „Oh, ja, het is verleden tijd", merkte de leerling snugger op. (Alle omstanders vielen in „katzwijn") en hij had het geval volkomen begrepen. Tableau.
G. M. v. W.

D WAAR WEL EENS AAN GEDACHT MAG WORDEN

oor de leerlingen der Amsterdamsche Grafische School, inzonderheid de typografen, kan het niet genoeg gewaardeerd worden, dat ook Nederlandsche Taal onder de vakken op den Lesrooster voorkomt, en mocht iemand wat gering-schattend beweren, dat zoo'n uurtje per week toch eigenlijk niets beteekent, dan onderschat hij de waarheid van het: Repetitio est mater studiorum. Voor het minst is dan toch de gelegenheid tot herhalen geschapen, om onder leiding de taal te blijven hanteeren, met het uitsluitend doel, om zich het schrijven van de juiste vormen eigen te maken. En de praktijk leert, dat het zeer noodig is. Hoe verklaart men anders de talloze klachten over de onvoldoende kennis, meer nog over de te geringe vaardigheid, waarmede de leerlingen van school gaan, blijkens de vele taalfouten, die zij na het verlaten der school nog schrijven. Dat ook in dit opzicht de school, ten onrechte, een verwijt treft, — het zij hier terloops opgemerkt — bewijst voor de zooveelste maal, dat men de moeilijkheden onderschat niet alleen, maar ook vergeet, dat het onder de aandacht brengen en verklaren van een moeilijkheid slechts de eerste stap is op den langen weg, die leidt naar vlot en correct toepassen. Dit doel wordt alleen bereikt door oefening en nog eens oefening. En als nu wel vaststaat, dat daartoe op de Lagere School de tijd heeft ontbroken, dan volgt daaruit alleen al, hoe noodzakelijk het bij ieder voortgezet onderwijs is, dat voor aanvulling van dit tekort wordt gezorgd; hoezeer klemt dan niet die eisch voor die vakken, zooals de typografie, waarbij het zonder fouten weergeven van de Nederlandsche Taal op den voorgrond staat. ✂ Zeker, de typograaf moet de kopie zuiveren van taalfouten! Als ideaal klinkt het heel aardig, doch wie er op wil letten, dat ook gecorrigeerd drukwerk

maar zelden geheel smetteloos is, zal tot de erkenning kunnen komen, dat zonderfouten-schrijven een heele mondvul is, en dientengevolge geneigd zijn, zijn verwachtingen iets lager te stellen, om voor teleurstellingen bewaard te blijven. ☒ Al wie zijn eigen jeugdherinneringen wil raadplegen, zal het niet vreemd vinden, dat het: Dwingt ze, om in te gaan, ons ook als voor de jeugd geschreven lijkt, want die beschouwt het nog naar school gaan, of wéér op de schoolbanken zitten, als zoo'n „gedwongen fraaiïgheid”, dat zij wel iets meer mocht beseffen en waardeeren de zegeningen, die haar bevoorrechten boven de voorafgaande generatie. Eenige dankbaarheid voor het tegenwoordige mocht zij stellig gevoelen bij de spijtige verzuchting der oudere vakgenooten, die het in hun jeugd zonder goed ingerichte vakschool moesten stellen. ☒ Zijn wij dan geheel voldaan? Wij zouden willen antwoorden: Dankbaar, maar niet voldaan. En daarbij stellen wij ons eenerzijds voor, hoe jammer het zou zijn, als het weinige, dat voor Ned. Taal kan worden gedaan, geheel zou ontbreken, terwijl wij anderzijds meermalen nagaan, hoe het eigenlijk zou moeten zijn, om geheel bevredigend te kunnen heten. ☒ Dat b.v. om praktische redenen selectie der leerlingen achterwege moet blijven, of een gewenschte groepeerings niet geheel kan worden doorgevoerd, het zijn alle omstandigheden, die maken, dat er nog te wenschen en te verbeteren overblijft, nog gezwezen van het schoolgebouw en zijn indeeling, dat van menig ongerief bij het onderwijs de schuld draagt. ☒ Maar dan gaan onze gedachten bij ons tweede lustrum als vanzelf terug naar de dagen van Augustus 1918, tot alles, wat tot behelpen dwong, en ontkomen daarbij niet aan de bekoring, die er uitgaat van het doorleven van het verleden en het door samenwerking — met gelijken nadruk op de beide deelen — zien groeien van den tegenwoordigen toestand der school. ☒ Voorwaar, een vooruitgang, die er wezen mag! ☒ En als daaruit dan blijkt, dat we onmiskenbaar op den goeden weg zijn, dat we gaan in de richting van ons ideaal, n.l. een schooltoestand, die niets te wenschen overlaat, dan hopen we, met de nieuwe school in het vooruitzicht, aan het einde van het nieuwe lustrum te kunnen constateeren, weer een stuk gevorderd te zijn! v. H.

DE VORM VAN DE LIJNVERSIERING IN DE LAATSTE ACHT JAREN

Toen in 1921 de aandacht op het tijdschrift *Wendingen* werd gevestigd, waarin architect Wijdeveld, uit lijnen, versieringen en letters samenstelde, geschiedde dit onder het opschrift „Nieuwe Richting”. Hoewel op het oogenblik het uit lijnen samenstellen van versieringen nog met Wijdeveld-richting wordt aangeduid is de naam Nieuwe Richting in de typografenwereld meer algemeen. Nieuw is de nieuwe richting echter niet, althans niet voor zoover zij bedoelt uit lijnen figuren samen te stellen. Daarvan levert achterstaand model, dat, benevens verschillende anderen door schrijver dezes reeds in 1910 werd gemaakt, het bewijs. Trouwens iedere typo, die eenig initiatief bezit, heeft al eens getracht uit lijnen samen te stellen wat anders door middel van een cliché moest worden verkregen. Het gebruiken van uitsluitend lijnen als versiering was echter niet algemeen, wat wel zijn oorzaak vond in het feit, dat de grafische kunstenaars dit typografisch materiaal niet voldoende kenden en daarom slechts zelden gebruikten, waardoor daarmede niet „aan den weg werd getimmerd”, en de zettters, die het materiaal wél kenden en wisten wat daarmede te bereiken was, durfden met hun probeersels, uit vrees voor het ongewone, niet voor den dag te komen en omdat zij niet openlijk er mee durfden te werken, misten zij de stuwkracht, om zich in die richting te ontwikkelen. ☒ De „lijnenmoutjes”, die soms in schafttijd waren gezet, werden verborgen gehouden en alleen de vertrouwde vrienden wisten van het bestaan daarvan. Het zijn echter deze typo's, die de nieuwe richting het eerst volgden, toen deze als een zelfstandige uiting baan brak. Dit geschiedde toen aanvankelijk door een enkele, later door meer grafische kunstenaars het typografisch materiaal en wel in hoofdzaak lijnen, gebruikt

„LIJNENSMOUTJE”
IN 1910 GEZET
(PAG. 29)

A. C. DE BRUIN
SCHILDER

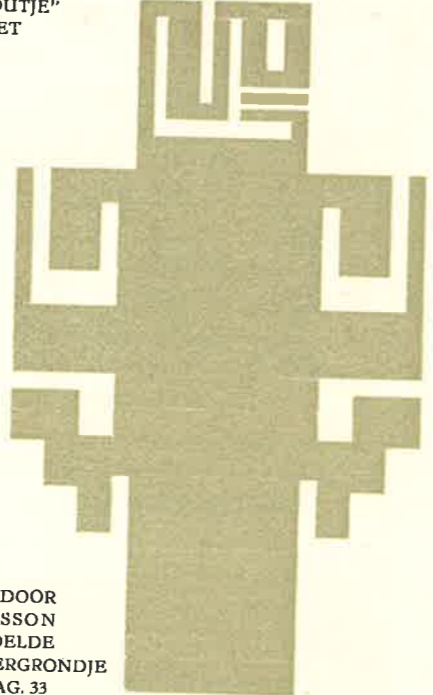

WIJ BERICHTEN U HIERMEDE
DAT ONZE ATELIERS ZIJN
VERPLAATST
VAN DE HOORNSTR. 30 NAAR
LEUVENAARSSTR. 172
HOOGACHTEND
A. C. DE BRUIN
BERDA, MEI 1910

HET DOOR
LEVISSON
BEDOELDE
ONDERGRONDJE
(PAG. 33)

AFBEELDING I

werd, om daarmee op een aparte wijze drukwerk te versieren. Het is niet gemakkelijk om na te gaan wie de eerste was, maar toen de Utrechtsche architect De Haas eenige ontwerpen maakte, waarbij het decoratieve gedeelte en de symbolische voorstellingen uit lijnen werden samengesteld, trok dit onmiddellijk de aandacht. Hoewel in hoofdzaak het resultaat besproken werd, toch werd ook de aandacht gevestigd op het gebruikte materiaal. In *De Bedrijfsreclame* van Maart 1920 schrijft Brom Jr. bij eenige ontwerpen van De Haas, waaronder

**NEDERLANDSCH
CENTRAAL
VAKSCHOOLMUSEUM**

AFBEELDING II

ONTWERPEN VAN DE HAAS, OVERGENOMEN UIT DE BEDRIJFSRECLAME VAN MAART 1920

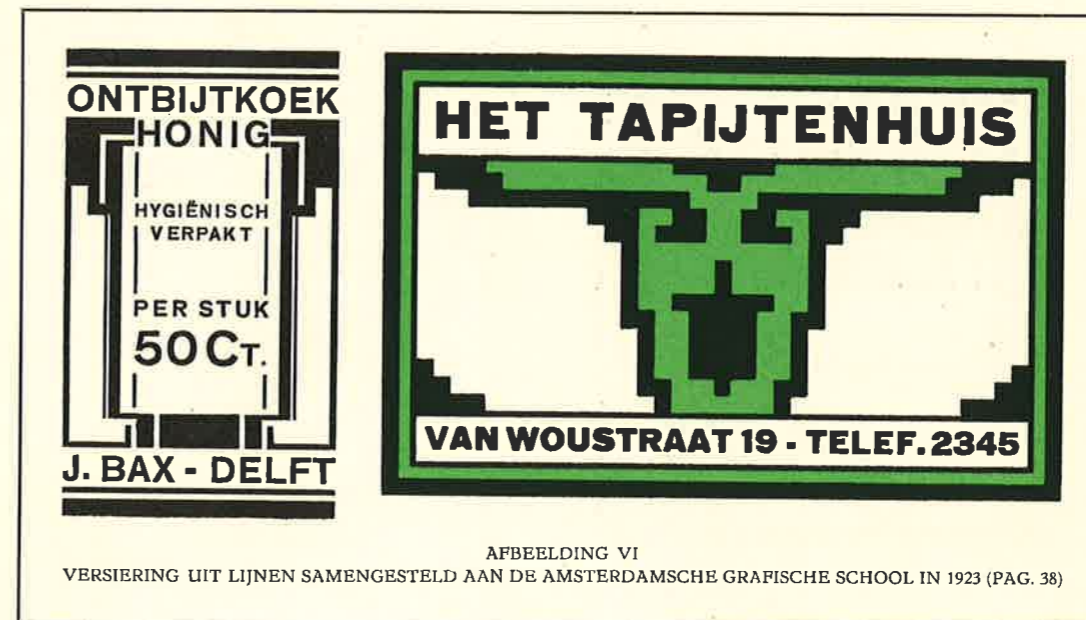
**N.V. UTR.
BOUWASSOCIATIE**
BELAST ZICH MET ALLE
BOUWWERKEN ONDER
ARCHITECTUUR

ADMINISTRATEUR:
W. VAN DOORN
JOH. CAMPHUISSTR. 48
UTRECHT

het biljet Domela Nieuwenhuis, het een en ander daarover en zegt o. a.: „En met welke simpele middelen. Het biljet is geheel uit doodgewone smoutstukjes gezet”. Natuurlijk vond de eene het werk van De Haas mooi, een ander leelijk, maar van een bepaalde actie tegen deze lijnentypografie was geen sprake. Ver-

moedelijk was de soberheid van vorm van de ontwerpen De Haas daarvoor een beletsel. Doch dit betrekkelijk stilzwijgend accepteren zal ook wel een beletsel zijn geweest voor het volgen van deze richting, want met uitzondering van enkele drukkerijen in Utrecht, die, zoals Brom Jr. zegt, het werk van De Haas imiteerden, werd zij slechts sporadisch gevolgd. Waar de soberheid van het werk van De Haas een reden was waardoor een storm-aanval tegen dat

nieuwe werd voorkomen, daar baart het geen verwondering dat een uiting met een bijzonderen, zéér persoonlijken vorm wel een stormaanval ontketende. Dit was dan ook het geval toen het tijdschrift *Wendingen* de aandacht trok en waarin architect Wijdeveld, die dat tijdschrift typografisch verzorgt, de decoratieve gedeelten, zelfs letters, geheel uit lijnen opbouwde en hieraan een zeer persoonlijken vorm gaf. Levisson schreef in *Graficus* (4 Januari 1921) o.a. „Zoo op het eerste gezicht heeft de Wijdeveldsche bouwerij weinig aantrekkelijks maar toch moet men toegeven dat het principe, waavan hij uitgaat, den opbouw van de versiering uit het zuiver typografisch materiaal, de lijn, iets heel zuivers en logisch is”. Doch verder schrijft hij: „Allerhande grillige figuren bouwt hij uit lijnen op. Hierachter geef ik een zwartdruk van een ondergrondje uit lijnen samengeprutst (een beter woord weet ik er niet voor te vinden) dat in *Wendingen* gebruikt wordt. Zelfs met den besten wil om zijn werk zoo

BOEKHANDEL
EN DRUKKERIJ
„DE BIJENKORF”
J. OVER & ZON
= BORNE =

SPECIAAL ADRES
VOOR HANDELS-
= DRUKWERK =
BILIJKE PRIJZEN
NETTE UITVOERING
SPOEDIGE LEVERING

VERTEGENWOORDIGERS VOOR
OVERIJSEL EN DRENTE VOOR DE
FOX SCHRIJFMACHINES
KANTOORINSTALLATIES
BUREAUBEHOEFTEN
MEN VRAGE OFFERTE

LIJNEN-COMBINATIE ONTWERPEN NAAR EEN ONTWERP VOORKOMENDE IN WENDINGEN 1924 (PAG. 38) AFBEELDING V UIT LIJNEN SAMENGESTELDE VERSIERING, OVERGENOMEN UIT DE RECLAME (PAG. 38)

onbevangen en onbevooroordeeld mogelijk te beschouwen, zal het niet mogelijk zijn om zulke overdrijvingen te verdedigen. De tijd, noodig om dat samenvoegsel in elkander te zetten kost meer aan werkloon dan de vervaardiging van een ondergrondplaat of een cliché . . . . Ook de van lijnen opgebouwde letters die Wijdeveld gebruikt zijn schoon noch practisch . . . . En aan het slot zij hier gereleveerd, dat het als een verdienste van den leider van Wendingen moet worden beschouwd, dat hij de baanbreker was en in zekeren zin de oogen heeft

GETUIGSCHRIFT

A
G
S

CURSUS IN ONTWERPEN
VOOR SMOUTZETTERS
1923-1924

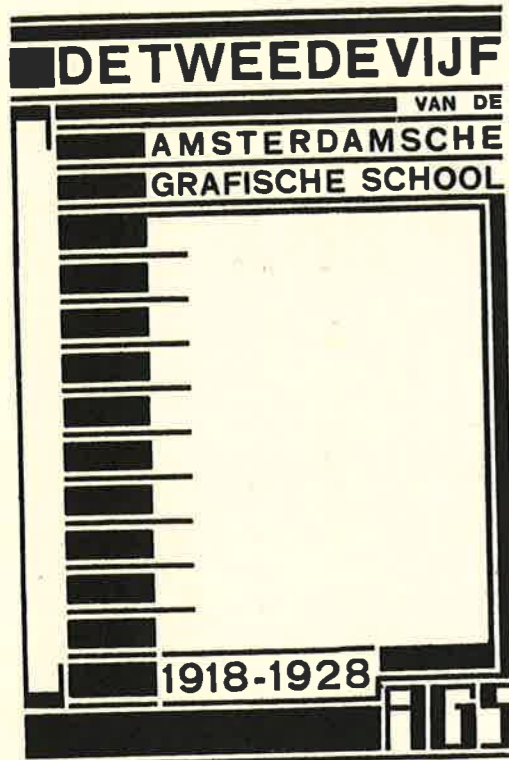
TOEPASSING VAN DE LIJN ALS VERSIERINGSMIDDEL, AAN DE A. G. S. IN 1924 (PAG. 38)

AFBEELDING VI

HOE HET NIEUWE RICHTING-BRAKENDE-MONSTER, VOLGENS SOMMIGE BESCHRIJVINGEN, ER ONGEVEER WEL MOET UITZIEN

VERKLEINDE REPRODUCTIE VAN EEN UIT LIJNEN SAMENGESTELDE BEELDENE VERSIERING (PAG. 38)

geopend". ☞ Dat het mooi of niet mooi vinden van den vorm een kwestie van smaak is en dat het door Levisson als voorbeeld aangehaalde ondergrondje slechts een half uur aan zettijd kostte, kan buiten beschouwing blijven. ☞ Het was een bemoediging voor de lijnenliefhebbers dat Levisson beweerde dat Wijdeveld de oogen had geopend. Wijdeveld deed echter meer. Hij opende niet alleen de oogen maar hij gaf ook de typo's die reeds langen, langen tijd snakten naar een gelegenheid om hun lijnencombinaties practisch toe te passen,

DE LIJN IN VERBAND MET DEN VORM VAN DE LIJN, VERWERKT TOT VERSIERING (PAG. 38)

AFBEELDING VII

DE LIJN IN COMBINATIE MET DE ADVERTENTIE-VERSIERING VERWERKT TOT BEELDENDE VERSIERING (PAG. 38)

den moed dat ook werkelijk te doen en hij gaf hen de richting aan, waaraan zij zoozeer behoefte hadden. En het scheen alsof al die typo's ineens waren toegelaten. ☒ Zeker was dat niet in het belang van de resultaten, want rijp en groen sloeg aan het combineeren van lijnenfiguren naar het voorbeeld van Wijdeveld. Maar de critiek werkte remmend en veredelend. Hoewel ook anderen dan Levisson de Wijdeveldsche pogingen bespraken, toch was hij het die niet alleen de vingers op de wondeplekken legde maar ook op de goede hoedanig-

heden er van wees. Hij noemde het opbouwen van de versiering met typografisch materiaal, de lijn, zuiver en logisch, de vorm van het ornament en het maken van letters en lijnen niet te verdedigen, het werkloon voor het samenstellen te kostbaar. ☒ En al is het niet onmogelijk dat later is gebleken dat een of ander deel van zijn bezwaren nog wel meeviel, toch waren zijn beweringen een waarschuwing voor hen, die de lijn als versieringmiddel in de typografie wilden toepassen, om te trachten die bezwaren te ondervangen. ☒ Behalve dat de op lijnensmoutjes beluste typo's moed kregen hun producten te toonen werden ook sier- en reclamekunstenaars attent gemaakt op de „lijnenrichting” en waar deze terwille van de originaliteit zich niet mochten wagen aan het imiteeren van de Wijdeveldsche vormen, namen deze alleen het principe: „de lijn als versieringsmiddel” over, terwijl de toepassing een eigen cachet kreeg. Het ligt voor de hand dat een sierkunstenaar, die aan een tijdschrift verbonden is, meer gelegenheid heeft zijn opvattingen te propageeren dan een kunstenaar die alleen zijn particulier werk als middel daartoe heeft. ☒ Dit voordeel bezat Mach. Wilmink. Als mede-redacteur van *De Reclame* schreef hij daarin verschillende artikelen over de lijnontypografie, met voorbeelden verduidelijkt. Omdat het tijdschrift *De Reclame* meer dan *Wendingen* door de typografen gelezen (bekeken) werd, vond de manier waarop in *De Reclame* de lijn als versiering wordt toegepast in de typografie meer toepassing van de „Wijdeveldsche richting”. Vermoedelijk ook omdat zij aan de fantasie van den in de ornamentiek ongeschoolde typo, minder hoge eischen stelde en . . . . . de toepassing minder tijd kostte. ☒ De persoonlijke uitingen van afzonderlijk werkende kunstenaars buiten beschouwing gelaten, kan de toepassing zooals die in *De Reclame* geschiedde, een tweede vorm van de Nieuwe Richting in de typografie genoemd worden. ☒ Maar ook deze manier van versieren door lijnen kon zich niet verheugen in de algemeene sympathie, maar toch hielp zij mede aan de verspreiding van de „lijn-typografie” en toen bleek dat, al was het dan misschien ook maar tijdelijk, deze Nieuwe Richting mode zou worden, was het gewenscht dat aan onze school, die zich toch aan de behoefte van de practijk moet aanpassen, en waar in „besloten kring” de Nieuwe Richting reeds werd toegepast, de gelegenheid werd opengesteld de

Nieuwe Richting te beoefenen. Wat konden we beter doen dan rekening houden met de gemaakte op- en aanmerkingen wat vorm en werkloon betreft, terwijl ook rekening diende gehouden te worden met den aanleg van de leerlingen. Bovendien was het noodzakelijk om eenig resultaat te bereiken, dat het onderwijs methodisch zou geschieden. Daarom werden eenige voorwerpen als motief genomen, die gedurende den cursus het uitgangspunt vormden. De hoofdvorm van het motief was bijna altijd in groote lijnen in het resultaat te herkennen en werd sprongsgewijze aangegeven. Hieruit ontstond een combinatie, die als derde haar intrede deed in de typografie en . . . . werd geaccepteerd. Ook nu ontbrak het niet aan critriek, waarvan, hetzij die verdekt of openlijk werd uitgesproken, goede nota werd genomen. Daar de school meer direct met de beoefenaren der typografie in aanraking kwam dan *De Reclame* of *Wendingen*, vond de wijze waarop de lijn aan de school werd toegepast, met eenige variaties over geheel Nederland navolging. ✎ Zij had een zoodanig eigen cachet dat zij door ieder belangstellend herkend werd als „de richting van de Amsterdamsche”, althans in *De Tampon* werd zij zoo genoemd en in *De Reclame* werd er o.a. van gezegd: „waaruit in den loop van den tijd ongetwijfeld nieuwe uitingen groeien zullen”, welke voorspelling bewaarheid is geworden. ✎ Op een bepaald tijdstip werden in hoofdzaak de lijnencombinaties zooals die in *Wendingen*, *De Reclame* en aan de A. G. S. werd toegepast, door de typografen als voorbeeld gebruikt. ✎ De lust om meer te geven dan alleen lijnenornamenten, dreef de laatste manier van deze drie in de richting van de „beeldende versiering”, waaraan het gebruiken, van een tot motief dienend voorwerp ook wel eenigszins aanleiding gaf. ✎ Hoewel zorgvuldig er voor gewaakt werd dat de techniek niet in het gedrang kwam, zoodat het resultaat steeds zuiver typografisch bleef, toch was het gevaar niet uitgesloten dat de lijnen-typografie zou overslaan tot het in elkaar prutsen van karakituren. Daarom werd ernstig gezocht naar een middel om dat gevaar te voorkomen en dit werd gevonden in de advertentieversiering die in combinatie met lijnen gelegenheid gaf ook de lust tot het maken van beeldende decoraties te bevredigen. En hieruit wordt een nieuwe uiting geboren, die tevens tot gevolg heeft dat de lijn als versiering in verband met haar eigen vorm meer tot eenvoudige vormen wordt verwerkt en uitsluitend als „aanvullende” of „ver-

bindende” versiering wordt gebezigd. ✎ De wijze van toepassing van de lijn afzonderlijk en de lijn in combinatie met de advertentieversiering, zooals die op onze school thans wordt onderwezen, blijkt uit de modellen op pag. 36. ✎ Dat ook tegen deze wijze van drukwerkversiering geageerd zal worden betwijfel ik geenszins. Doch opbouwende critiek kan alleen veredeling ten gevolge hebben. ✎ Met dit overzicht is getracht een beeld te geven van de verschillende manieren waarop gedurende de laatste acht jaren uit lijnen versieringen werden samengesteld. Ik hoop dat mij dit gelukt is.

J. AARDEN.

OVERPEINZINGEN VAN EEN BEDRIJFSLEIDER VAN DEN CURSUS 1922-1925

Kort maar krachtig luidde het briefkaartje, dat de heer Ronner mij stuurde en dat op mijn bureau-tafel gedeponneerd werd, juist toen ik van een expeditie over daken en langs goten weer naar nederiger regionen terugkeerde, daar ik een inspectietocht had gemaakt naar den schoorsteen van een vol-automatisch Winkler-stereotypie-apparaat, die het, eenvoudig maar beslist, vertikte te trekken: „Het liefste had ik, dat je schreef over je verblijf op school”. ☒ Daar zat ik, en onwillekeurig concentreerden m'n gedachten zich op beide dingen, die mij, op dat oogenblik, het meest ter harte gingen: den koppigen schoorsteen en de bijna jubileerende Amsterdamsche Grafische School. En ik dacht over een ding, dat op den eersten den besten dag, dien ik op de school doorbracht, ook koppig was en me last bezorgde, n.l. een doodgewone porseleinen schuifpendel, welke me door den heer Ligter voor den neus gedraaid was met de boodschap dat instrument nu maar eens netjes op een stuk teekpapier na te teekenen, dat nog ongerept voor me lag. Ik teekende, maar opgemeld studie-object vertikte het eenigszins fatsoenlijk op het papier te komen. Achteraf beschouwd, kon ik natuurlijk niet teekenen, maar dat besepte ik toen nog niet! Zoo was m'n eerste middag op school. 's Morgens had ik me bezig gehouden met, onder leiding van den heer Steuteknuel, te probeeren zoo dragelijk mogelijk groote vellen post op de Frankenthaler in te leggen, maar meestal waren de grijpers net precies een fractie van een seconde eerder dicht dan mijn bedoeling was. ☒ Dit alles speelde me door m'n hoofd, toen mij per briefkaart verzocht werd een artikeltje te willen „plegen” voor het jubileumboek bij het tienjarig bestaan der A. G. S. en ik kan me nu werkelijk niet voorstellen dat

het alweer bijna vijf jaar geleden is, dat ik als „tweede-jaars-bedrijfsleider” heviglijk werkjes in twee of drie kleuren stond te drukken op de Augsburgser. Dat was toen allemaal voor de „Eerste Vijf”. En nu zit ik als oud-leerling een verhaal in elkaar te flansen voor de „Tweede Vijf”. Waar blijft de tijd! En waar zijn al m'n medebedrijfsleiders gebleven! Zoo nu en dan hoor je nog wel eens wat van ze; Joop zit in Engeland, Cesar in Leeuwarden (wel te verstaan in de bloeiende zaak van zijn vader), Piet woont in Nijmegen en Neef, de heele school noemde hem immers Neef, is achtenswaardig echtgenoot en Vader geworden. Ik zelf?, nu ja, ik zit in den Haag en druk kranten. ☒ Beste mijnheer Ronner, u hebt me zes kantjes octavo post toegezegd, maar ik ben bang dat, als ik zoo doorga, u voor mij alleen wel een supplement aan het gedenkboek mag maken. U vraagt me schoolherinneringen, ik heb er zooveel en die zijn zoo prettig, dat ik werkelijk niet weet waar te beginnen en waar te eindigen. ☒ Laat ik dus nu maar datgene doen, wat ik eigenlijk al direct aan het begin van dit geesteskind had moeten doen: U, mijnheer Ronner, Bestuursleden der A. G. S. en Heeren leeraren geluk te wenschen met het tienjarig bestaan van onze school. Dit is werkelijk een felicitatie waard, vooral omdat we weten welke moeilijkheden overwonnen moesten worden. Maar nu is alle leed geleden en onze A. G. S. gaat met rasse schreden een mooie toekomst tegemoet. ☒ En ik zou ook de jongens, die nu op school zijn, willen feliciteeren. Jongens, jullie hebt een pracht-directeur en een pracht stel leeraren, die weten wat er in de practijk te koop is, die jullie voor die practijk opleiden en zich niet bezig houden met school- of boekengeleerdheid. Ik zelf ben nu werkzaam in een groot bedrijf en nog dagelijks zegen ik het oogenblik, dat ik besloot een paar jaartjes naar de Grafische School te gaan. ☒ Wat me steeds het meeste getroffen heeft, is de meer dan prettige geest die er altijd was. De leeraren gingen zoo echt leuk met ons om, net als oudere vrienden, die je een hoop van hun kennis leerden en die, ik merk het nog steeds, in je doen en laten belang blijven stellen, ook al ben je allang van school af. ☒ Vaak, heel vaak, denk ik terug aan dien prettigen tijd, ik zit weer clandestien een sigaretje te rooken in de rollengieterij, ik haal weer stiekum een kopje koffie bij de werkster, ik hoor weer de vermanende stem van mijnheer Steuteknuel, die waarschuwt niet al te luidruchtig te zijn omdat „er een zieke

boven is'', ik hoor mijnheer Hofmann weer beweren, dat die advertentie om „z'n eigen bestaan rouwt'', (die annonce had slechts een half-augustijn-kaderlijn van me gekregen) en ik hoor, zie en beleef nog heel veel meer van dien echt mooien tijd. dien ik op de A. G. S. doorbracht. ✂ En onder al die gezelligheid door, werd er nog gewerkt, hard gewerkt ook, en ik zou den drie letters A. G. S. wel de beteekenis willen geven: „Arbeidt Genoegelijk Samen''! Want m'n tijd op de A. G. S. heeft me geleerd dat Arbeid en Genoegen een paar uitstekende kameraden zijn.

C. KRAK.

Den Haag, November 1927.

DE TWEEDE MIJLPAAL

De school bestaat tien jaren en herdenkt dus haar tweede lustrum; bij zoo'n gelegenheid gaan onze gedachten onwillekeurig een oogenblik terug en overdenken we wat de laatste vijf jaren voor de school geweest zijn. Al aanstonds mag dan worden opgemerkt dat deze jaren voor het bestaan der school in menig opzicht een scherpe tegenstelling vormen met de vijf eersten. ✂ Toen stonden we elk oogenblik voor groeiproblemen, welk elk jong organisme doormaakt alvorens tot volle ontwikkeling te komen. En nog wel in den tijd dat de vlammen van den wereldoorlog hoog oplaaiden en ons trachtten te verzengen met zijn hittestralen. ✂ Aan alles hadden we toen gebrek, behalve aan leerlingen; machines, zonder welke drukkersleerlingen nu eenmaal moeilijk opgeleid kunnen worden, konden niet voldoende geleverd worden, met gevolg, dat niet zelden drie of vier leerlingen aan één en dezelfde machine werkten. En dan betrof het drukpersen, welke de drukkerij-lucht sedert lang ontwend waren. ✂ Dat het gezellig groepje jongens, dat bestemd was dergelijke machines weer nieuw leven in te blazen, bliksemsnel speelzuchtig werd, tenminste als het daartoe kans zag, laat zich ook licht begrijpen; twee leerlingen aan een cilinderpers dat kan nog en is in zeer veel gevallen zelfs gewenscht, maar: de derde man, die brengt de ruzie 'an. Verder verkregen we met zeer veel moeite de meest noodzakelijke middelen, zooals: inkt, petroleum, machineolie, poetsdoeken, enz. ✂ Bestellen alléén was niet voldoende; wilde men een en ander werkelijk in het bezit hebben, dan moest men er zelf op uitgaan en vooral over de noodige connecties beschikken en niet schrikken van de gevraagde prijzen. Slechts één voorbeeld: f 1.80 voor een liter slechte petroleum!

✂ En nu wat de laatste vijf jaren van het schoolleven betreft. Geleidelijk is het aantal machines uitgebreid, zoodat in totaal twaalf degelpersen en zeven cilinderpersen in de drie drukkerij-lokalen zijn opgesteld. ✂ Een der degelpersen behoort tot de vol-automatische machines, vier tot het Gally-systeem en de rest tot het Boston-, Gordon- en Liberty-systeem. Ook onder de cilinderpersen treffen we een groote verscheidenheid aan, namelijk machines met spoorbeweging, verder z.g. „snelloopers” en een Engelsche twee-toerenmachine. Bovendien is een dezer machines voorzien van een Universal-inlegapparaat en een andere van het Rotary-inlegapparaat. ✂ Ons dunkt, gezien deze inventarislijst, dat een jongen, die zich reeds vroeg een doel voor oogen heeft gesteld en wiens verlangen is om eenmaal een all-round vakman te worden, en zulke jongens zijn er gerust nog wel, daartoe een uitmuntende gelegenheid wordt geboden. De uitgebreidheid en groote verscheidenheid van onze machines moet de leerling-opleiding ten goede komen. ✂ In vergelijking met een vijftal jaren geleden, valt dan ook een belangrijke verbetering waar te nemen. Natuurlijk vonden de jongens, die nu reeds „kerels als boomen” zijn geworden, het verre van vervelend dat zoo nu en dan het werk moest worden onderbroken om nieuwe machines in ontvangst te nemen, gepaard gaande met het openbreken van kisten, schoonmaken van de machinedeelen en het helpen van den monteur. Zoo'n „uitje” mochten ze well! ✂ Maar zoo als het nu is, is het beter. Er is meer rust gekomen bij het onderwijs gedurende de laatste vijf jaren; geen rust welke tot roest kan overgaan, maar een rust die de atmosfeer schept waarin alleen met succes gewerkt kan worden tot het kweken van goede vaklieden. ✂ Als een oud-leerling de school komt bezoeken, wat niet zelden gebeurt en waaraan voor hem zooveel prettige herinneringen zijn verbonden — anders blijft hij natuurlijk weg — hooren we wel eens de opmerking: „Ik wenschte, dat in mijn schooljaren de toestand was geweest zooals ik hem nu aantref!” Bij sommigen gaat deze wensch gedeeltelijk in vervulling door dat zij de avondschool bezoeken. ✂ Hebben we dan in het geheel geen wenschen meer? Natuurlijk, zeker hebben we nog wenschen en nog wel van verstrekkenden aard, maar dáár, waar herdenkingsklanken worden gehoord, past geen zuur gezicht. Onze wenschen zijn trouwens bekend bij hen, die ze in vervulling

kunnen en ook zullen brengen. ✂ Het bezoek van Zijne Excellentie, den Minister van Onderwijs aan onze inrichting, vergezeld van den Inspecteur-Generaal van het Nijverheids-Onderwijs, geeft ons daartoe goede hoop. ✂ We gaan weer verder naar de derde mijlpaal en hopen èn voor de leerlingen èn voor hen die hun beste krachten geven aan de groei en bloei der school dat het gelukkige jaren mogen zijn. Jaren van gezondheid, van levenslust en energie.

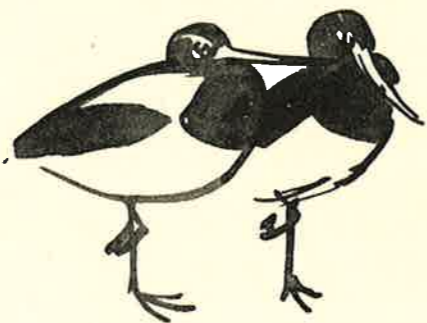
J. A. V.

DE JONGENS IN DE TEEKENKLASSE

Anleg voor de nobele teekenkunst wordt onder de jongens van de afdeeling zettten, drukken of binden maar betrekkelijk schaars aange troffen; de meesten moeten min of meer opgewarmd worden voor de vereischte hoeveelheid geestdrift er is, die een teekening doet slagen; bepaalde afkeer er van komt gelukkig zelden voor. Opmerkelijk is het, dat zij allen de kleur zwart haten, terwijl goud door hen afgodisch vereerd wordt. Is 't soms ook opmerkelijk dat de „meester” van deze natuurlijke uitingen partij trekt ten eigen voordeele en met zwart straft den knoeier, den babbelaar en den lastigste, terwijl met

goud beloond worden, zij die naast deze aangeboren deugden van den echten Hollandschen jongen, toch nog kans zien iets dragelijks te wrochten. Alleen felle kleuren, zoo uit de tube gebruikt, hebben hun belangstelling; voor mengen voelen zij meestal weinig. Karmijnrood en „Zaansch” groen ofwel Cadmiumgeel, welke laatste naam in den beginne onveranderlijk wordt uitgesproken als „cadium”, genieten de voorkeur en worden liefst nog wat opgevoerd met een strooperig aangemaakt kobaltblauw, een en ander bij voorkeur verwerkt in één

zit te corrigeeren; deze worden dan doorgegeven en doen de ronde meestal onopgemerkt, want de solidariteit van den Amsterdamschen vakschooljongen is groot. In 't nauw gebracht, zal hij u niet voorliegen, maar verraadt ook zijn kameraad niet. Trouwens, dat zouden ze hem op straat wel afleeren. De onderwerpen dier clandestiene schetsen zijn meestal van humoristischen aard, waarbij natuurlijk de meester niet gespaard wordt. Een enkele maal komt echter ook begaafd werk voor. Zoo bleek eens de teekendoos van een der jongens propvol te zitten met vodjes papier, die vol gepenseeld waren met allerlei soorten vogels. De rietzanger op zijn nest, de schol-ekster, de lijster, de merel, pas uit den dop gekropen, 'n nattig, hulpeloos kloddertje nog, met gesloten oogen, in één woord, 'n ware arke noach's op vogelgebied. Wat 'n liefde moet zoo'n jongen koesteren voor de dierenwereld, om zoo gevoelig en juist opgemerkt zijn gevederde vrienden te vereeuwigen. Daar was nu letterlijk niets op 't gebied der natuurlijke

teekening. De jongen die teekenen „kan” geniet de onverdeelde achting van al de anderen; niet om zijn mooi afgewerkte teekening, want zoiets ontroert nu niet direkt, maar om zijn manier waarop hij zijn makkers weet te pakken met zijn vlugge krabbels. Men moet soms zoo'n groep zien van bewonderaars in extase om den artist hangend, die geheel „in” zijn werk, dat hem met een gemak en een concentratie afgaat die bewondering wekt, als vanzelfsprekend hun ovaties incasseert. Vele zijn de stille krabbels, die gemaakt worden als de meester bij een ander

historie, waarvan hij u niet haarfijn het juiste kon vertellen; van de visschen, van de vogels, van de vlinders, van de bloemen en de planten, van alles en nog wat, gij kont bij hem uw licht opsteken. ☼ Zoo vertoefde ook eens een korten tijd een in zichzelf gekeerde jongen op de school. Zijn teekening duurde weken en weken en de rimpel in zijn voorhoofd werd steeds dieper. Aan op- of aanmerkingen van de zijde van den leeraar stoorde hij zich niet, maar zijn teekening kwam ook niet verder en zijn wanhoop scheen hem te bedelven. Bepaald als een ontlading van dien geweldigen druk groeide op de kanten van zijn geduldig teekenvel een aantal diep gegroefde mannenkoppen, vermoedelijk Huizer visschers, over wier doorploegde hoofden de storm des levens zeker vele malen was gegaan. Toen de elastiek worden veroorzaakt, dat niet deugt en de vlerk, die altijd afgeeft. Echter, liever rouwranden dan afgekloven nagels. In een geschriftje door „Hulp voor onbehuisden” rondgestuurd, stond nagelbijten vermeld onder de misbruiken der menschheid, die aangetroffen worden onder de bezoekers van dit instituut. Dat deed me huiveren; 'n nagelbijter zou dus wel eens in „Hulp voor onbehuisden” terecht kunnen komen. En men kan het de jongens zoo slecht afleeren. Als Jan niet een keelabses had gekregen, dat hem vier

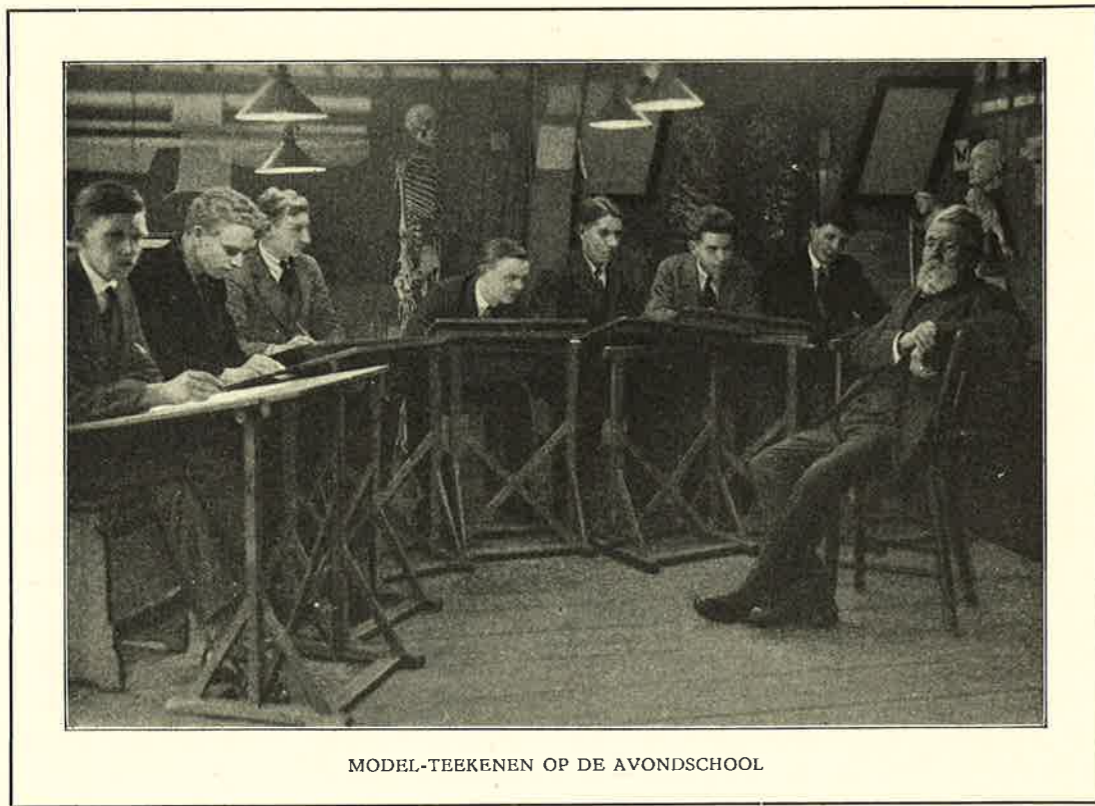

randen van zijn papier geheel vol waren, was zijn teekening nog niets opgeschoten en toen... is hij heengegaan. ☼ De Amsterdamsche schooljongen vindt het bepaald aanmatigend van z'n leermeester als deze aanmerking maakt op de bedenkelijke schoonheid van zijn handen, in het bijzonder van zijn nagels. Deze zijn permanent afgezet met diep-zwarte randen en of ge nu al beweert, dat zulks zijn teekenpapier vuil maakt, hij gelooft u niet en beweert dat die „kleine vlekjes” door het vlak-

HUIZER VISSCHERS

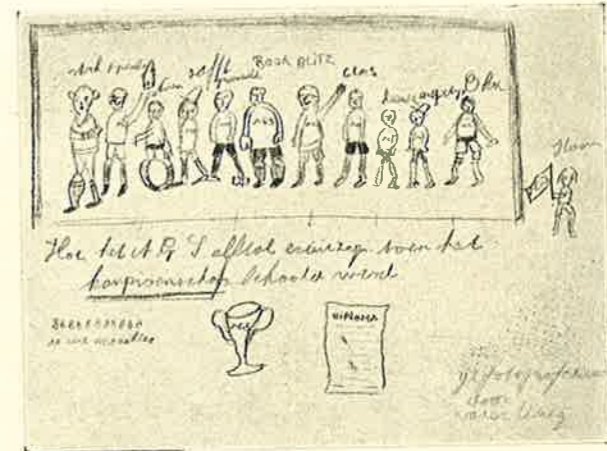
weken hard ziek maakte, was hij vast nu nog niet van dit kwaad genezen. Jan's jeugd won den strijd, waarna hij verrassend snel weer opknapte en de natuurlijke zorg voor zijn uiterlijk kwam weer boven. Hij kwam reeds vlug tot de ontdekking dat zijn nagels gegroeid waren en deze nieuwe toestand scheen hem gesoigneerd toe en beviel hem dus beter dan de oude. ☼ Als kinderen komen zij bij ons in de klas, sommigen zoo klein nog, dat ze met hun knieën op hun bankje moeten gaan liggen, om bovenaan bij hun teekening te kunnen komen. Er zit iets aangrijpends in een klas van die nieuwe jongens, met hun kinderen-gezichtjes, iets dat je ieder jaar weer als een verrassing verwacht. Al die jongenskoppen, blond en donker, met grappige kleine neusjes soms; goedgebouwde en tengere figuren, allen met opgeheschen broeken en bloote knieën.

MODEL-TEEKENEN OP DE AVONDSCHOOL

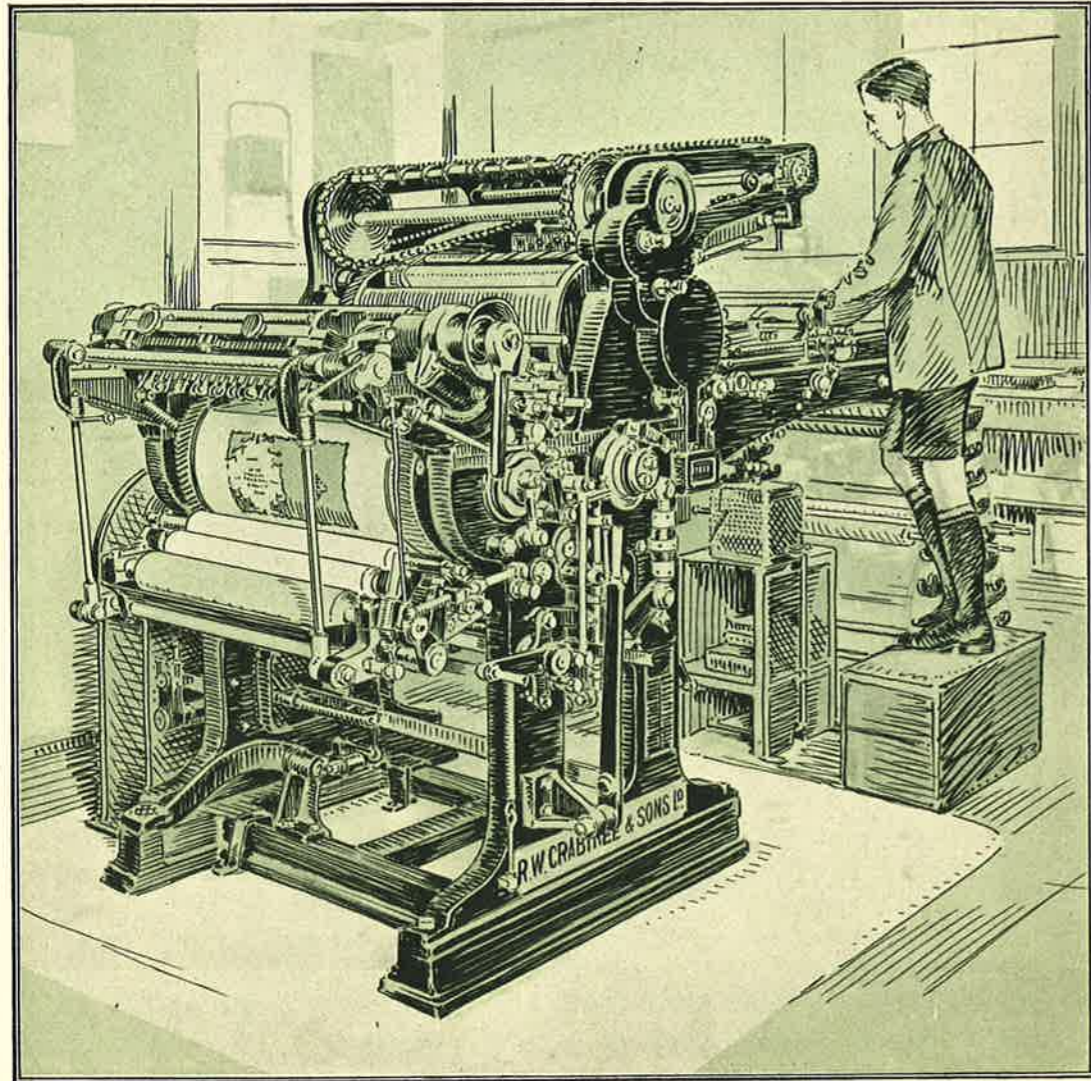
We hebben zoo'n beeld wel eens op de gevoelige plaat vastgelegd, om 't aan de vergetelheid te ontrukken, en later, in een rustig moment thuis stuk voor stuk die koppen nog eens te bekijken, waaronder er zijn als uit Rafael's doek geknipt. ☼ Zij eten allen, zonder uitzondering, enorme hoeveelheden brood, in snel tempo en deelen, wanneer zulks zoo uitkomt den buit broederlijk. Piet verorberde altijd een half wittebrood, overlans doorgesneden, in tien minuten tijds en had daarbij nog het grootste woord. Vandaar dan ook dat 't opviel, toen hij op zekeren keer geen kik gaf. . . . en ook niet at. Ik „mocht" Piet vanaf 't

eerste oogenblik dat ik hem zag met zijn moeder, zoo'n echte dikke, gezellige moeder, wier vette armspaakbeenspier zoo'n aardig knikkerkuiltje maakt even onder den elleboog. Zijn vreemd gedrag trok me dus aan en hij vertrouwde me toe, dat z'n moeder was opgenomen in 't ziekenhuis en hij nu met zijn broertjes en zusjes bij andere menschen waren, die nog niet wisten, dat hij van zijn moeder altijd een half brood, overlans doorgesneden, mee naar school kreeg. Weldra lagen heele en halve boterhammen van Pieter's vrienden voor hem opgestapeld en . . . at hij weer, hetwelk men aan zijn hooge stem kon hooren. ☼ Als het buiten slecht weer is en de jongens binnen blijven in schafttijd, dan kan het wel eens gebeuren, dat ze eindelijk uitgedold, gezamenlijk een schooliedje aanheffen. Die eenige klanken verteederen onmiddellijk uw hart en ge zegent in stilte de onderwijzers van de lagere school, die hun zingen leerden. Want roept er iets meer uw eigen schooljaren voor den geest, dan 't zingen van schoolwijsjes door uw jongens! ☼ Die kinderen groeien op tot groote, bonkige jongens, die als ze de school verlaten, al evengroot zijn als de meester zelf. Het doet u goed ze te zien opgroeien tot de bloem van de Nederlandsche jongelingschap, aan wier vorming gij de eerste hand hebt gelegd en die door de volwassen vakgenooten in de praktijk verder zijn volmaakt. ☼ Die kleine bengels van vroeger, met hun bloote knieën, later bij zich te ontvangen als bewuste jonge mannen met goede manieren en eigen meening over vakaan-gelegenheden, kunst, politiek en wat er al meer voor volwassen liefhebberijen bestaan, vormt de lauweren van een vakschoolleeraar.

EEN TEEKENING DOOR DEN MEESTER GESNAPT

J. LIGTER

D LANG GEWACHT EN STIL GEZWEGEN. NOOIT GEDACHT EN TOCH GEKREGEN!

De lang verlangde is dan toch eindelijk gekomen! De voortvarendheid van onzen directeur, de vasthoudendheid van den heer Crambrie en „last not least”, de goede koopmanschap van de firma Crabtree hebben, in gelukkige samenwerking, een eindresultaat bereikt waarmede de A. G. S. geluk gewenscht mag worden. De offsetpers staat er en draait!! Maar niet alleen het feit, dat de pers er is geeft reden tot blijdschap, doch ook omdat wij zoo hebben geboft! Wij hebben de beschikking gekregen over een „Ensign”, een machine van de beste kwaliteit, waaraan de nieuwste verbeteringen zijn aangebracht. In één woord ze is af. Het heeft echter heel wat voeten in de aarde gehad vóór wij haar er hadden tusschen „geplakt”. Dat was me een gepas en gemeet, voordat de definitieve plaats was bepaald. Wel heeft een tafel, waar wij eigenlijk niet buiten konden, het veld moeten ruimen (zij heeft voorloopig een plaats op het dak gevonden), maar onze vrees is echter gelukkig niet bewaarheid geworden. De leerlingen kunnen nog binnen blijven onder de les! De inrichting van onze steendrukkerij is, wat de leermiddelen betreft, door deze aanwinst ge-completeerd. Des avonds zal nu voor de vaklieden de gelegenheid geboden worden zich in den offset drukte bekwamen. Wat den dagcursus aangaat, was deze machine vooral noodig bij de opleiding van patroonszons, die nu naast lithografie en handpersdrukken, ook den offsetdruk op hun leer-programma krijgen. Nu zal het niet meer noodzakelijk zijn, deze jongelui naar het buitenland te sturen. Zij kunnen nu op de school alles omtrent het vak leeren wat zij in hun toekomstige loopbaan als werkgever noodig zullen hebben. Niet dat zoo’n kijkje in het buitenland hun geen goed zal doen, integendeel, doch laat dit

dan gebeuren na een drie-jarig verblijf op de school, want des te grooter nut zal het afwerpen. Zij zullen dan, „de slagen van de zweep” kennende, zich beter een oordeel kunnen vormen omtrent de verschillende werkwijzen en methoden en dus met méér oordeel de besten voor hun bedrijf kunnen kiezen. Dat kan niet anders dan den bloei van de inrichtingen ten goede komen, waarin zij later leiding moeten geven. ☼ Laten wij hopen, dat er een veelvuldig gebruik van gemaakt zal worden.

C. HAFKAMP

A

DE FABRICAGE VAN COURANTENPAPIER

Is er een excursie is gehouden, maken de leerlingen er een opstel over. Het is wel eens aardig zoo'n opstel te publiceeren en daarom laten wij een der leerlingen, P. van Rossum, die toen vijftien jaar was, aan het woord. ☼ Bij de Papierfabriek van de firma van Gelder Zonen te Velsen heb ik gezien, hoe de enorme hoeveelheden courantenpapier, die de talrijke dagbladpersen dagelijks verslinden, worden vervaardigd. In Velsen wordt uitsluitend courantenpapier gereed gemaakt. De voornaamste grondstof voor de fabricage is hout, afkomstig uit de wouden van Rusland en Finland en wordt verscheept uit Archangel in den vorm van ± 1 M. lange stammetjes; het hout wordt dadelijk in de fabriek aangevoerd vanuit het Noordzeekanaal met een groote laad-inrichting. Vervolgens wordt voor de papierbereiding ook zeer veel water gebruikt, dat opgepompt wordt uit een diepte van 45 tot 80 M. in hoeveelheden van 300 M^3 per uur! ☼ De stammetjes worden verwerkt tot 2 stoffen n.l. de cellulose en het houtslip, waarvoor ze twee verschillende bewerkingen ondergaan. Ten eerste een overzicht der cellulose-fabricage. ☼ De paaltjes, op karretjes in de houtkapperij aangevoerd, worden in groote snijmachines in kleine stukken gehakt. Zoo'n kapmachine is het best te vergelijken met een snijboonenmolen; een groot en snel-draaiend mes, grijpt de palen vast, welke onafgebroken door een man ingelegd worden, om onder een donderend geweld in stukjes gehakt te worden. In schuddende ziften worden de stukjes gesorteerd op juiste grootte, terwijl ook de kwasten er mechanisch uit verwijderd worden, waarna ze op transportbanden gevoerd worden naar het kookhuis. Boven de kookketels bevinden zich puntig toeloope, betonnen verzamelbakken van groote afmeting; met

kletterend geluid valt de stroom houtschilfers onafgebroken hierin. In de kookketels, wordt het hout nu gekookt met een zwavelig-zure kalkoplossing, die de fabriek zelf vervaardigt. Dit koken duurt van 14 tot 20 uur. Dan worden de kookketels met waterdruk geledigd en de gekookte houtmassa stroomt met een dikken straal in de uitspoelbakken, waarin bodems van geperforeerde tegels zijn aangebracht. Hierin wordt de houtbrij gereinigd van loog. Baggermachines, die op de wanden der uitspoelbakken heen en weer rijden, halen de massa er uit en op transportbanden wordt de stof vervoerd naar de separatie, waar ze nog meer fijn wordt gemaakt en verdund met veel water, terwijl alle onzuiverheden eruit verwijderd worden. Eindelijk komt de stof op de cellulose-machines, welke bestaan uit een rondlopend koperdoek, waar dus een groot gedeelte van het water op kan uitzakken, wordt tusschen stalen rollen geperst en dan opgerold tot grove rollen cellulose, welke naar andere fabrieken gezonden worden, die er gemengd met andere vezelstof betere kwaliteiten papier van vervaardigen. ✎ Voor de bereiding van houtslip, worden de palen tusschen geribde molensteenen fijngeslepen tot houtstof of houtslip, vervolgens in centrifuges gereinigd en gesorteerd, waarna de stof voor een groot gedeelte van water ontdaan wordt in de indikmachines om tenslotte in een voorraadskuip verzameld te worden, waarna het naar de papierfabriek wordt gepompt. In de verschillende meng- en maalhollanders, dat zijn groote ronde bakken van een roerwerk of draaiende messen voorzien, wordt de houtstof goed gemengd en de vulstoffen bijgedaan, die het papier later de noodige hardheid geven, terwijl in de maalhollanders de gemengde stof nog meer fijn gemaakt wordt en van de gewenschte kleurstoffen voorzien. Eindelijk is de brei gereed, om naar de papiermachine gevoerd te worden. Echter moet deze nog eerst gezuiverd worden van z.g. knopen, dat zijn de harde klontjes, hetgeen geschiedt in de knopenzeven, nauwe buisjes waardoor de papierbrei heen moet, doch waar de klontjes niet door kunnen en die dan met water weggeperst worden. ✎ De papiermachine heeft een lengte van 40 M. en is te onderscheiden in 2 deelen n.l. de natpartij en de droogpartij. Aan het begin van de machine, de natpartij dus, wordt de waterdunne papier-specie op een koperdoek zonder eind gespoten, dat in schuddende beweging is, waardoor dus het water heen kan zakken en met luchtdruk weggezogen

wordt. De papierbrei bevat dan nog 3 à 400 procent water. Een cilinder zorgt, dat de baan op het kopergaas goed vlak blijft en geen ongelijke dikte ontstaat. Van de koperen papierzeef komt de specie op een viltdoekbaan zonder eind, waarop nog meer water aan de papierbaan onttrokken wordt. De baan papiervilt passeert een cilinder van kopergaas, de z.g. égoutteur, waarin het eventueele watermerk gevlochten is. Eindelijk komt de nu vast genoeg geworden papierbaan in de droogpartij, welke bestaat uit een aantal groote, met stoom verhitte cilinders, die in 2 rijen boven elkaar gelegen zijn. Hierdoor loopt de papierbaan heen en verliest zooveel vocht als mogelijk is; hieruit gekomen wordt het in den kalender geglansd. Ten laatste komt het op een oprol-inrichting, die het papier tijdelijk oprolt en de ongelijke kanten ook afsnijdt, waarna het nog eenmaal overgerold moet worden, om de slechte stukken, zooals: gaten enz., eruit te verwijderen. Eindelijk is het kant en klaar ingepakt om de fabriek te verlaten, om straks weer op de rotatie-persen afgerold en tot talloze kranten verwerkt te worden.

VAN DEN ADMINISTRATEUR

Saluut! vijfjarige, tot uw volgend Lustrum, Het zij zoo! Met deze ontboezeming besloot ik mijn opstel in het boekwerk „De Eerste Vijf der A. G. S.” in Juli 1923. En thans zijn er bij de „eerste vijf,” wederom „vijf” gekomen, nu wij 1 Juli 1928 schrijven. Tien jaren zijn er verlopen sedert de A. G. S. haar deuren opende voor de Amsterdamsche jongelingschap en andere leergierigen, om zich in de typografische, binders-, litho- en chemigrafische vakken te bekwaamen, of zich met meer theoretische en praktische vak-kennis te verrijken. De nurksen, die de schoolsche vakopleiding geen goed hart toedragen en voorspelden, dat de belangstelling van lieverlede zou gaan tanen, zijn danig in het ongelijk gesteld. Telkenjare weer waren de aanvragen om plaatsing zóó groot, dat de directeur een goed stuurman moest wezen, om gevaarlijke klippen te omzeilen, anders gezegd, om op zijn „qui-vive” te zijn, opdat geen klassen „overvol” zouden geraken. Dit is wel het beste bewijs, dat hetgene wat de A. G. S. aan de leergierige oudere en ook jeugdige vakgenooten biedt, door deze categorieën op zeer hoogen prijs wordt gesteld. Naast deze direct aantoonbare belangstelling staat die van werkgevers en alom in den lande verspreide werknemers! Is het niet een verblijdend verschijnsel, dat in al die jaren deze laatste belangstelling, uitgedrukt in een zich aanmelden als lid van onze vereeniging, inplaats van af-, gestadig is toegenomen? Om maar eens een voorbeeld te noemen: in 1918 waren 58 werknemers als lid onzer vereeniging ingeschreven, nu ultimo 1927 bedroeg dit getal 187! En waar ik nu, als vanzelf weer, met cijfers bezig ben, lijkt het mij goed, om de ontwikkeling van de school in deze afgelopen tien jaren eens in cijfers weer te geven, op gevaar

af aan menigen lezer onaangename oogenblikken te bezorgen. Maar, voor hem, die cijfers weet te lezen, kan zoo'n overzicht van beteekenis zijn en veel verklaren wat nog in zijn ideeën met een waas van „onduidelijk zijn” is of was omgeven. Waar uitgaven te doen zijn, moet eerst voor de inkomsten worden gezorgd, zoodat ik zal beginnen u een overzicht te geven van de inkomsten der Vereeniging, systematisch gerangschikt, over de jaren 1918 tot en met 1927, de eerste „tien” van ons bestaan.

ONTVANGSTEN

JAAR	SUBSIDIES			Schoolgelden	Contributies inclusief Stichters en vrijwillige Bijdragen	Verkochte voorwerpen Oud Mat.	Rente belegde gelden	Pensioen bijdragen	Leeningen
	Rijk	Gemeente	Provincie N. H.						
1918	15600 —	7500 —	1635 —	660 75	6076 30	— —	1 08	— —	46000 —
1919	25383 50	24683 50	7235 —	2203 92 ¹ / ₂	1897 —	— —	— —	— —	54400 —
1920	47415 50	44822 50	10388 70	2892 42 ¹ / ₂	2702 50	4 65	— —	— —	50000 —
1921	89985 04	38565 02	— —	3633 77	2710 50	243 50	— —	— —	22000 —
1922	96221 44	41237 76	— —	3977 03	2396 71	50 50	258 58	— —	4496 57
1923	92601 42	39686 32 ¹ / ₂	— —	3785 97	2315 50	38 03	501 33	5914 20	— —
1924	84175 22	36075 09	— —	4510 36	2351 50	709 27	926 78	5736 73	— —
1925	78165 10	33499 33	— —	5496 20	2176 50	360 53	244 14	4840 72	— —
1926	78092 67	33468 28 ¹ / ₂	— —	6607 85	2231 —	434 64 ¹ / ₂	199 56	5159 99	— —
1927	80882 82 ¹ / ₂	34664 07	— —	6710 32	2130 62	303 40 ¹ / ₂	259 85	5208 20 ¹ / ₂	— —

Hierbij moet ik opmerken, dat over de jaren 1925, 1926, 1927 nog voorloopige cijfers gegeven zijn, aangezien de definitieve bedragen eerst geboekt worden zoodra de rekening door het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zal zijn goedgekeurd, wat op het moment van de te boek stelling van dit opstel, nog niet het geval is. Bijzondere aandacht verdient de rubriek „Schoolgelden”, in verband waarmee ik hierna nog een overzicht zal geven van het totaal aantal leerlingen in „De Eerste Tien”.

UITGAVEN

JAAR	Jaarweden en Salarissen		Huur Gebouw		Schoonhouden en Onderhoud Gebouw		Bibliotheek		Verlichting Verwarming etc.		Electr. kracht en Gasverbr.		Leermiddelen Gereedschappen en Materialen		Rente en aflossingen Leeningen		Pensioen Kosten	
1918	7257	32	2000	—	102	—	51	50 ^{1/2}	646	68	80	10	4956	10	2940	28+263.87	—	—
1919	32006	61 ^{1/2}	3250	—	916	46	62	70	1864	28 ^{1/2}	369	94	6294	26	8220	13	—	—
1920	66776	27 ^{1/2}	4279	16 ^{1/2}	4208	78 ^{1/2}	49	61	3023	90	630	18 ^{1/2}	11851	51	13362	17	—	—
1921	81910	35	5100	—	3334	68	752	85	2745	55	1128	31 ^{1/2}	13111	66	18349	63	—	—
1922	83911	86	5100	—	5973	62 ^{1/2}	539	78 ^{1/2}	3870	80	1323	05 ^{1/2}	13136	52	18120	77	6276	88 (o/h 2de half jaar)
1923	85297	30	5175	—	3040	15	503	—	3415	53	1615	69	10431	86 ^{1/2}	17180	17	12783	31
1924	80746	42	5175	—	2156	02	206	57	3018	46 ^{1/2}	1886	89	9745	42	16617	88	12315	14
1925	71739	52	5175	—	2995	62 ^{1/2}	167	62 ^{1/2}	4025	58	1663	78 ^{1/2}	10551	95	16025	04	9117	18
1926	71998	84	5175	—	3004	95	202	90	4075	61	1452	71	11007	91	15539	15	10750	73
1927	73092	26 ^{1/2}	5175	—	2574	19	278	50	4156	49	1601	28	11235	63 ^{1/2}	15188	35	11262	43

JAAR	Huish. uitgaven en Bureaukosten Reiskosten Adv. kosten etc.		Slijpen van Litho-steen		Vak-cursussen		Premiën Ongevallen Verzekering		Assurantie		Gereed maken Etsplaten		Prijzen Wedstrijden Tentoon-stelling		Onderhoud aan Machines		Kosten inrichting inclusief Bouwkosten	
1918	795	43	—	—	—	—	—	—	64	35	—	—	—	—	—	—	59728	15
1919	3426	27 ^{1/2}	72	45	825	31 ^{1/2}	173	68	237	73	179	30	58	75	—	—	53120	92 ^{1/2}
1920	4093	30 ^{1/2}	236	—	964	49 ^{1/2}	1123	65	323	35	32	70	678	81	1342	30	50000	—
1921	1816	91 ^{1/2}	366	—	1110	72	2309	49	241	60	62	50	165	19	375	69	22781	46
1922	2361	91 ^{1/2}	322	—	1270	91	502	56	235	22 ^{1/2}	66	—	232	71	425	91	4496	57
1923	1454	41	308	—	234	75	40	80	222	47	119	—	—	—	218	64	2833	17
1924	1283	27 ^{1/2}	370	—	46	21	108	19	210	34	149	75	—	—	449	38	—	—
1925	2022	43	510	—	110	70	98	15	198	26	82	—	—	—	299	68	—	—
1926	1054	28	530	—	—	—	76	20	198	26	160	50	—	—	463	80	503	16
1927	1099	88 ^{1/2}	520	—	85	—	76	56	198	26	197	25	—	—	326	80	3091	40

☼ Ook voor de uitgaven over de jaren 1925, 1926, 1927 moet ik verwijzen naar de toelichting onder „Ontvangsten”. Overigens zal ik in geen nadere beschouwingen treden. De lezer, die cijfers weet te waardeeren, heeft hier materiaal wat voor zich zelf spreekt. ☼ Alleen wil ik nog een opsomming geven van het aantal leerlingen (cursisten) dat in onze „Eerste Tien” van de school profiteerden:

1918	468	leerlingen		1923	730	leerlingen
1919	585	„ „		1924	632	„ „
1920	794	„ „		1925	713	„ „
1921	877	„ „		1926	806	„ „
1922	798	„ „		1927	829	„ „

☼ Begon de School met 468 liefhebbers naar kennis in onze vakken (bovendien moest aan een 60 tal het volgen van een cursus wegens plaatsgebrek worden geweigerd) allengs klom het aantal op, bereikte in 1921 het hoogtepunt, zakte in 1924 belangrijk in (malaise jaar in de typografie), doch klom gestadig in de laatste jaren. ☼ Waar in ons tiende jaar nog zoovelen stonden ingeschreven en ook 1928 in het teeken staat van „overbevolking” daar mag ik zeker wel spreken van een „bloeiende school”. En zou die belangstelling zoo sterk zijn als het onderwijs en al — wat-er-verder-gegeven-wordt — niet van zoo’n superieure kwaliteit was? Hier gaat kwaliteit en kwantiteit hand aan hand. De zoekers naar kennis zijn overtuigd, dat de Amsterdamsche Grafische School met haren bekwamen directeur en staf van leeraren, gesteund door een immer nauwlettend toezien, raadgevend-en-vooral-leidend-Bestuur, hen het beste gaf en na een tienjarig bestaan nog steeds geeft, alles wat mogelijk is op het gebied van aankweeken van kennis, noodig voor de mooie „Grafische vakken”. ☼ „Tienjarige” ge kunt trotsch zijn op alles! behalve op uw gebouw! Moge ge spoedig — en in het tijdvak van uw derde lustrum — in een frisch en ruim gebouw „gehuisvest” worden!

ANTON R. HARMSSEN

Als wij deze „Tweede Vijf”, aanschouwen en doorzien, dan zal ons geheugen zich herinneren het „eerste lustrum” met zijn mooie, „De Eerste Vijf”. Zal „De Tweede Vijf” ook met zooveel genoegen ingezien worden? Veel zorg is ook hieraan besteed. En zal deze gewaardeerd worden door allen? ☒ Wat zit er een leerstof in zoo’n boek voor den drukkersleerling. Daar is de eenvoudigste vlakke pagina, waar een leerling al spoedig mee begint, omdat hij alleen door oefening en volharding er „kijk” op krijgt. Daar zijn de vele kleuren, die het boek een vroolijk aanzien geven, en die de ontwikkeling bevorderen en zijn kleurensmaak helpen verhoogen. Deze is niet altijd aanwezig, maar wordt hem door oefening wel bijgebracht en die komt er wel in, als hij het „zelf” maar doet, waarvoor hem de ruimste gelegenheid geboden wordt. Komt het daardoor, dat velen de jongens benijden, die de Amsterdamsche Grafische School bezoeken en in de gelegenheid worden gesteld, zoo’n boek te helpen maken? Het is een vraag, maar het antwoord zal wel liggen in de vorige regelen. Hoe gaat het in de praktijk? ☒ Wanneer men in de praktijk het leeren aan een jongen van nabij heeft waargenomen, dan voelt men, dat deze wijze niet de juiste is. Er komen zoo vele vragen naar voren. Moeten deze hier nog herhaald worden? Laten wij ons tot enkele bepalen en voornamelijk voor hen, die op het grafisch onderwijs afgeven. Zij zouden wel reden tot afbreken hebben, indien zij er iets mooiers en beters voor in de plaats gaven. Maar laten we enkele vragen stellen: Heeft de leermeester tijd, om tusschen zijn eigen werk door, waar hij toch de verantwoording voor draagt, nog iets aan den hem toevertrouwdten leerling te leeren? Is er systeem, teneinde de

eenvoudigste zaken tot zoo’n leerling te doen doordringen? Is de leerling van goeden wil, en werkt zoo’n leerling niet remmend op het bedrijf? Is de verhouding van leermeester tot leerling de juiste? Is het bedrijf er mede gebaat? Zijn deze jongens bij zulk een riskante opleiding er niet het slechtst aan toe? En tot slot, om niet het geduld van den lezer al te veel op de proef te stellen: Worden deze leerlingen niet de zwakkelingen, die voor het bedrijf en de maatschappij een last worden als zij den volwassen leeftijd bereiken? Dit en niet anders is in vele gevallen de werkelijkheid. Het behoeft verder geen betoog, dat zulke toestanden niet bevorderlijk zijn voor het algemeen. Zij, die tegen zulke toestanden zijn, kunnen niet anders dan het grafisch onderwijs een ruim en goed hart toedragen.

P. RAUSCH

